

UDK 681.81(497.4)

Darja Koter

Akademija za glasbo Univerze v Ljubljani
Academy of Music, University of LjubljanaIzdelovalci glasbil na Slovenskem
1606–1918

Instrument Makers in Slovenia 1606–1918

Ključne besede: izdelovanje inštrumentov, orgle, klavikord, klavir, harmonij, godala, violina, pihala, trobila, tolkala**Keywords:** instrument making, organ, clavichord, piano, harmonium, strings, violin, woodwinds, brass, percussion

POVZETEK

Proučevanje zgodovine izdelovanja inštrumentov in posameznih izdelovalcev na Slovenskem nima dolge tradicije. Na ta del glasbene preteklosti je strokovno in drugo javnost prvi opozoril Josip Mantuani ob 60-letnici ljubljanske Glasbene matice leta 1932, ki je ob tej priložnosti v Narodnem domu v Ljubljani organizirala veliko razstavo *Razvoj glasbe pri Slovencih*, kjer so bili z izdelki predstavljeni tudi nekateri starejši in sodobni domači izdelovalci inštrumentov. Med najmanj razvitimi segmenti muzikologije na Slovenskem sta organologija glasbenih inštrumentov in zgodovina izdelovanja glasbil. Večje strokovne pozornosti so bile deležne predvsem orgle in orglarji. Orglarstvo in posamezne mojstre so od sedemdesetih let naprej proučevali Ladislav Šaban, Milko Bizjak in Edo Škulj, v zadnjem desetletju pa se stopnjuje zanimanje še za izdelovalce drugih inštrumentov, ki so v preteklih stoletjih delovali na ozemlju današnje Slovenije. Rezultati posameznih študij so objavljeni v različnih publikacijah, revijah, zbornikih in leksikonih, nekaj podatkov o izdelovalcih pa najdemo tudi v tuji literaturi. Da bi bilo poznavanje zgodovine izdelovanja glasbil in posameznih mojstrov bolj pregledno in dostopnejše, je nujno, da objavljene dosežke strnemo v obliki gesel z vsemi najbolj vitalnimi podatki, s čimer bodo imeli uporabniki boljši dostop do informacij.

SUMMARY

Historical studies of instrument making and individual makers do not have a long tradition in Slovenia. Attention to this segment of our musical past was for the first time drawn by Josip Mantuani on the occasion of the both anniversary of the Ljubljana Glasbena matica (i.e. Musical association of professional musicians, connoisseurs and music-lovers); in 1932, when, in the National House in Ljubljana, a big exhibition – The Development of Music with the Slovenes – was organized, comprising also several products of some older as well as contemporary native instrument makers. One of the least developed segments of musicology in Slovenia are organology of musical instruments and history of instrument making. Nevertheless, a certain degree of professional attention has been given to organs and organ builders. Ever since the seventies, Ladislav Šaban, Milko Bizjak, and Edo Škulj have done research in organ building and in individual organ makers, whereas during the last decade there has been growing interest in other instrument makers, active in the past centuries within the territory of today's Slovenia. The results of partial studies have been printed in various publications, magazines, collections of scholarly papers and encyclopaedias, while some of the data regarding instrument makers can be found also in foreign literature.

Pri oblikovanju gesel je bila upoštevana metodologija, ki se je uveljavila v nemški in angleški leksikografski literaturi. Imena izdelovalcev so zapisana v izvorni obliki, ponekod pa so dodane še različice priimkov in imen, ki jih najdemo v primarnih virih. Pri rojstnih podatkih so navedene letnice rojstva in smrti ter natančni datumi, kadar so znani. V primerih, kjer čas rojstva ni ugotovljen, so pomembne letnice delovanja posameznika. Primer: CAJHEN, (Zeichen), Martin (1855–1863). Pri poklicu je mogočih več navedb, npr. izdelovalec orgel, organist, trgovec z glasbili ... Kadar so posamezniki delovali v manjših krajih, je zaradi boljše preglednosti omenjeno bližnje večje mesto. Pri pomembnejših mojstrih sta strnjena vrednotenja njihovega dela ter pomen za slovenski oz. širši evropski prostor. Med vitalnimi podatki so rojstni kraj, pomočniška potovanja, pridobivanje meščanskih in mojstrskih pravic (pri mojstrih tudi okoliščine, kako je prišel do obrtnih pravic: npr. nakup, poroka z vdovo obrtnega mojstra). Sledijo vrste izdelkov, ki so jih izdelovali v posamezni delavnici (npr. klavirji, orgle, harmoniji ...), območje delovanja (pri orglarjih so omenjeni kraji in cerkve, kjer so bile orgle postavljene, kam so jih prestavljali in kje so ohranjene danes), velikost delavnice, proizvodnja (npr. velikost opusa pri orglarjih), število pomočnikov in vajencev ter njihova imena. Nato so iznajdbe in izboljšave pri inštrumentih, razstave, priznanja, nagrade ter preimenovanje delavnice in nasledniki. Posebna rubrika je namenjena navedbi ohranjenih inštrumentov v javnih zbirkah, pri čemer so upoštevane muzejske in zasebne zbirke doma in na tujem. Orglarska dediščina je predstavljena pri območju delovanja posameznika. Sledi naslov delavnice in morebitne selitve. Na koncu so v kronološkem redu navedeni viri, in sicer literatura (samostojne publikacije, članki v periodiki, diplomatska dela, razstavni katalogi, zborniki in leksikografska gesla), revije in časopisi ter arhivski viri.

rate. In order to achieve greater clarity and accessibility as regards the history of instrument making and our knowledge of individual makers, as of utmost importance to sum up the published results in the form of headwords, together with the most vital data, so that users will have better access to: desired information.

The formation of headwords has taken into account the methodology that has asserted itself in German and English lexicographic, literature. Thus, names of individual makers are registered in their original form, though in some cases variants of surnames and first names, found in primary sources, are also added. The years of birth and death are given, and, if possible, the exact data as well. In cases when the date of birth cannot be established, the active years of each individual are of great importance. Example: CAJHEN, (Zeichen), Martin (1855–1863). As regards their trade, there is a variety of possibilities, e.g. organ builder, organist, instrument dealer ... In cases when individuals were active in smaller places, the first bigger town nearby as mentioned for the sake of clarity. With master craftsmen, a condensed evaluation as given, taking into account their role in Slovenia or, in a broader sense, within the European framework. Of essential importance are data concerning the place of birth, years of travel as a trainee, acquisition of civil, and master rights (as for masters, also the circumstances under which they acquired their trading licence: e.g. through; payment, or by marrying the widow of a deceased master craftsman). All this is followed by the type of products made in individual workshops (e.g. pianos, organs, harmoniums ...), region of activity (with organ makers e.g. places and churches where the organs were built, also where they were transferred to, and where they remain preserved today), workshop dimensions, assistants and apprentices, as well as their names. Further, as follows: inventions and improvements, exhibitions, acknowledgements, prizes, eventual renaming of the workshop, successors or/and heirs. A special rubric is intended for stating instruments that are preserved in public collections, in museums, as well as in private assemblages at home and abroad. The heritage of organ building is presented in connection with the region of activity. There follows the address of the workshop, and possible changes of dwellings. At the end, sources used are stated in chronological order: literature (independent publications, articles in periodicals, dissertations or rather diploma works, exhibition catalogues, anthologies and lexicographic headwords), magazines and newspapers, as well as archival sources.

Uvod

Proučevanje zgodovine izdelovanja inštrumentov in posameznih izdelovalcev na Slovenskem nima dolge tradicije. Na ta del glasbene preteklosti je strokovno in drugo javnost prvi opozoril Josip Mantuani ob 60-letnici ljubljanske Glasbene matice, ki je ob tej priložnosti organizirala »prvi slovenski glasbeni festival v Ljubljani«. Na programu slovesnih dogodkov je bila spomladi leta 1932 v Narodnem domu v Ljubljani tudi velika razstava z naslovom *Razvoj glasbe pri Slovencih*.¹ To je bila prva javna predstavitev slovenskih glasbenih dosežkov. Kot je zapisal Manuani, »ni bilo v javnosti še nikdar združenih toliko dokazil naše glasbene kulture [...], četudi je vsebina le skica in oblika skrajno skromna«. ² Na razstavi so bili z izdelki predstavljeni tudi nekateri starejši in sodobni domači izdelovalci inštrumentov. Mantuanijev poskus je bil le zametek predstavitve domače glasbene stroke, ki pa v naslednjih letih v razstavnih oblikah ni doživel širše nadgradnje. Žal tudi sedemdeset let po tem dogodku Slovenci še nimamo zaokrožene muzejske zbirke, ki bi jo lahko imenovali »slovenski glasbeni muzej«. Kljub temu ugotavljamo, da je bilo na določenih glasbenozgodovinskih področjih do danes veliko storjenega, nekatere dele glasbene preteklosti pa odkrivamo šele zadnji čas. Med najmanj razvitimi segmenti muzikologije na Slovenskem sta gotovo organologija glasbenih inštrumentov in zgodovina izdelovanja glasbil. Večje strokovne pozornosti so bile deležne predvsem orgle in orglarji, zato ne preseneča, da sta zgodovina orglarstva in organologija orgel pri nas med najbolj raziskanimi. Orglarstvo in posamezne mojstre so od sedemdesetih let naprej proučevali Ladislav Šaban, Milko Bizjak in Edo Škulj.³ V zadnjem desetletju pa se stopnjuje zanimanje še za izdelovalce drugih inštrumentov, ki so v preteklih stoletjih delovali na ozemlju današnje Slovenije.⁴ Rezultati posameznih študij so objavljeni v različnih publikacijah, revijah, zbornikih in leksikonih,⁵ nekaj podatkov o izdelovalcih pa najdemo tudi v tuji literaturi.⁶ Da bi bilo poznavanje zgodovine izdelovanja glasbil in posameznih mojstrov bolj pregledno in dostopnejše, je nujno, da objavljene dosežke strnemo v obliki gesel z vsemi najbolj vitalnimi podatki, s čimer bodo imeli uporabniki boljši dostop do informacij.

¹ Josip Mantuani, *Katalog razstave: Razvoj glasbe pri Slovencih*, rokopis razmnožila Glasbena matica v Ljubljani, 1932.

² J. Mantuani, n. d., Predgovor.

³ Ugotovitve avtorjev so strnjene v: L. Šaban, Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj, v: *Muzikološki zbornik/Musicological annual XV (1979)*, str. 13–41; M. Bizjak/E. Škulj, *Orgle na Slovenskem*, Ljubljana 1985; E. Škulj, Orglarstvo, *Knjižica Cerkevne glasbenika*, zv. 10, Ljubljana 1992; isti, *Orgle v Ljubljani*, Celje 1994.

⁴ Prim. Darja Koter, *Glasbilarstvo na Slovenskem*, Maribor 2001.

⁵ Prvič je bil zgodovinski razvoj glasbilarstva na Slovenskem objavljen v *Muzički enciklopediji* (Zagreb 1974, zv. 2, str. 6, geslo: Građenje umetničkih muzičkih instrumenata). Geslo (avtor ni naveden) prinaša kratek pregled izdelovalcev inštrumentov s tipkami, nekaj goslarjev ter po enega izdelovalca tamburic in harmonik. Druga sinteza je bila objavljena deset let kasneje v *Leksikonu jugoslavenske muzike* (Zagreb 1984, zv. 1, str. 286, geslo: Građenje umetničkih muzičkih instrumenata), kjer pa ni bistvenih dopolnil.

⁶ R. Vannes, *Dictionnaire Universel des Luthiers, Les amis de la Musique*, Bruxelles 1979. V abecednem redu so omenjeni: »Baide Ivan, Blasich Giovanni, Blasich Louis, Boštjan Rihar, Demšar Blaž, Dolenz Giovanni, Dolenz Giuseppe, Gonža Jože, Ivančič August, Kantušar Jože, Lukaš Gabriel, Lukeschitz Mathias, Mouchitch Mihael, Sancin Ivan, Skalar Maksimilien in Kosovel Eugen»; C. Woodcock, *Dictionary of contemporary Violin and Bowmakers*, Brighton 1965. Avtor navaja naslednje goslarje: »Baide Ivan, Blejz Alejz, Boštjan Anton Rihar, Ivančič August, Kantušar Joze, Lukas Gabriel, Lukešic Mathias, Marotti Franjo, Modic Ivan, Music Mihael in Stendler Anton«. Nekatero omenja tudi Rok Klopčič (*Violina*, Ljubljana 1996, str. 74–81).

Navodila za uporabnika

Pri oblikovanju gesel sem upoštevala metodologijo, ki se je uveljavila v nemški in angleški leksikografski literaturi. Imena izdelovalcev so zapisana v izvorni obliki, ponekod pa so dodane še različice priimkov in imen, ki jih najdemo v primarnih virih. Pri rojstnih podatkih so navedene letnice rojstva in smrti ter natančni datumi, kadar so znani. V primerih, kjer čas rojstva ni ugotovljen, so pomembne letnice delovanja posameznika. Primer: CAJHEN, (Zeichen), Martin (1855–1863). Pri poklicu je mogočih več navedb, npr. izdelovalec orgel, organist, trgovec z glasbili ... Kadar so posamezniki delovali v manjših krajih, je zaradi boljše preglednosti omenjeno bližnje večje mesto. Pri pomembnejših mojstrih sta strnjena vrednotenja njihovega dela ter pomen za slovenski oz. širši evropski prostor. Med vitalnimi podatki so rojstni kraj, pomočniška potovanja, pridobivanje meščanskih in mojstrskih pravic (pri mojstrih tudi okoliščine, kako je prišel do obrtnih pravic: npr. nakup, poroka z vdovo obrtnega mojstra). Sledijo vrste izdelkov, ki so jih izdelovali v posamezni delavnici (npr. klavirji, orgle, harmoniji ...), območje delovanja (pri orglarjih so omenjeni kraji in cerkve, kjer so bile orgle postavljene, kam so jih prestavljali in kje so ohranjene danes), velikost delavnice, proizvodnja (npr. velikost opusa pri orglarjih), število pomočnikov in vajencev ter njihova imena. Nato so iznajdbe in izboljšave pri inštrumentih, razstave, priznanja, nagrade ter preimenovanje delavnice in nasledniki. Posebna rubrika je namenjena navedbi ohranjenih inštrumentov v javnih zbirkah, pri čemer so upoštevane muzejske in zasebne zbirke doma in na tujem. Orglarska dediščina je predstavljena pri območju delovanja posameznika. Sledi naslov delavnice in morebitne selitve. Na koncu so v kronološkem redu navedeni viri, in sicer literatura (samostojne publikacije, članki v periodiki, diplomska dela, razstavni katalogi, zborniki in leksikografska gesla), revije in časopisi ter arhivski viri.

Kratice

c.	cerkev
CG	Cerkveni glasbenik
Cod.	Codex
f.	folija
fasc.	fascikel
inv. št.	inventarna številka
kat.	katalog
l.	leto
NAL	Nadškofijski arhiv Ljubljana
NAZ	Nadškofijski arhiv Zagreb
ok.	okrog
op.	opus
reg.	register
sign.	signatura
st.	stoletje
šk.	škafca

št.	številka
ur.	urednik
ZAL	Zgodovinski arhiv Ljubljana
ZAP	Zgodovinski arhiv Ptuj
zap. št.	zaporedna številka
zv.	zvezek

Uporabljena literatura in viri

Literatura

- BETZ 1992: BETZ, Mariane, *Der Czakan und seine Musik*, Schneider, Tutzing 1992.
- BIZJAK/ŠKULJ 1985: BIZJAK, Milko – ŠKULJ, Edo, *Orgle na Slovenskem*, Ljubljana 1985.
- CARUANA 1973: CARUANA, Iris, *L'arcidiocesi di Gorizia, L'arte degli organi nel Friuli Venezia Giulia*, 1973.
- EBERSTALLER 1955: EBERSTALLER, Oskar, *Orgeln und Orgelbauer in Österreich*, Graz – Köln 1955.
- JEDRLINČIČ/ KOMEL 1990: JEDRLINČIČ, Alda – KOMEL, Zdenka, *Ivan Kacin (1884–1853) – orglar in Paul J. Šifler (*1911) – skladatelj in organist* (diplomska naloga), Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta (1990).
- KOTER 2001: KOTER, Darja, *Glasbilarstvo na Slovenskem*, Maribor 2001.
- LAVRIČ 1988: LAVRIČ, Ana, *Vloga ljubljanskega škofa Tomaža Hrena v Slovenski likovni umetnosti I–II*, SAZU, Ljubljana 1988.
- MEDER 1992: MEDER, Jagoda, *Orgulje u Hrvatskoj*, Zagreb 1992.
- MOČNIK 1996: MOČNIK, Janez, Gregor Rihar – I, v: *Naši zbori 48* (1996), št. 1–2.
- PUNGARTNIK 1990: PUNGARTNIK, Andreja, *Slovenski izdelovalci godal v 20. stoletju* (diplomska naloga), Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta (1990).
- STESKA 1929: STESKA, Viktor, *Javna glasbena šola v Ljubljani od leta 1816 do 1875*, v: *Cerkveni glasbenik LII* (1929).
- ŠABAN 1979: ŠABAN, Ladislav, *Orgulje Slovenskih graditelja u Hrvatskoj*, v: *Muzikološki zbornik/Musicological annual XV*, Ljubljana 1979.
- ŠKULJ 1992: ŠKULJ, Edo, *Orglarstvo, Knjižica Cerkvenega glasbenika*, zvezek 10, Ljubljana 1992.
- ŠKULJ 1994: ŠKULJ, Edo, *Orgle v Ljubljani*, Celje 1994.
- ŠKULJ 2001: ŠKULJ, Edo, *Hrenove korne knjige*, Ljubljana 2001.

Razstavni katalogi, zborniki in leksikoni

- BOTSTIBER 1911: BOTSTIBER, Hugo, *Musikbuch aus Österreich*, Wien – Leipzig 1911.
- CLINKSCALE 1993: CLINKSCALE, Novak Martha, *Makers of the Piano, Vol. 1, 1700–1820*, Oxford University Press 1993.

- CLINKSCALE 1999: CLINKSCALE, Novak Martha, *Makers of the Piano, Vol. 2, 1820–1860*, Oxford University Press 1999.
- DOGULIN 1994: DOGULIN, Adriano, *Il Civico Museo Teatrale »Carlo Schmidl« di Trieste*, /kat./, Triest 1994.
- EDITION BIZJAK 1992: *Ptujska zbirka VII*, Edition Bizjak, 1992.
- HOPFNER 1999: HOPFNER, Rudolf, *Wiener Musikinstrumentenmacher: 1766–1900; Adressenverzeichnis und Bibliographie*, Kunsthistorisches Museum Wien, Tutzing 1999.
- JALOVEC 1968: JALOVEC, Vinko, *Encyclopedia of Violin – Makers, vol. I, II*, London 1968.
- MANTUANI 1932: MANTUANI, Josip, *Razvoj glasbe pri Slovencih*, /kat./, Glasbenamatica Ljubljana, Ljubljana 1932.
Publikacije ZAL 1971, 1972, 1977
Publikacije Zgodovinskega arhiva Ljubljana, zvezek 1, 2, 3, 4, Ljubljana 1971, 1972, 1977.
- STRADNER 1986: STRADNER, Gerhard, *Musikinstrumente in Grazer Sammlungen*, Wien 1986.
- SUPPAN 1962–1966: SUPPAN, Walter, *Steierische Musiklexikon*, Graz 1962–1966.
- VANNES 1979: VANNES, Renne, *Dictionnaire Universel des Luthiers, Les amis de la Musique*, Bruxelles 1979.
- WATTERHOUSE 1993: WATTERHOUSE, William, *The New Langwill Index, A dictionary of Musical Wind Instrument Makers and Inventors*, London 1993.
- WITT de 1912: WITT de, Paul, *Welt Adressbuch der gesamten Musikinstrumenten – Industrie*, Leipzig 1912.
- WITT de 1925/26: WITT de, Paul, *Welt Adressbuch der Musik – Industrie (Teil I)*, Leipzig 1925/26.
- WOODCOCK 1965: WOODCOCK, Cyril, *Dictionary of Contemporary Violin and Bowmakers*, Brighton Sussex England 1965.

Revije in časopisi

- Cerkveni glasbenik* (1929, 1940, 1988, 1990).
Kronika slovenskih mest I, II (1935).
Laibacher Zeitung (1848).
Naši zbori 48 (1996), št. 1–2.
Novice kmetijskih, rokodelskih in narodskih reči (1845–69).
Zgodnja Danica (1864).

Arhivsko gradivo

- Arhiv mestne cerkve sv. Jurija na Ptuj
– Mrliške knjige 1805–1838.

- NAL, Nadškofijski arhiv Ljubljana
– KAL, mapa 290/1,
– Gornji grad A – folija 79, Korespondenca škofa Tomaža Hrena 1597–1629.

- NAZ, Nadškofijski arhiv Zagreb
– Acta Capit. Ant., mapa 101/68 in 69.

- ZAL, Zgodovinski arhiv Ljubljana
– ZAL, Codex XII/36b,
– ZAL, Codex XIII/36, folija 37,
– ZAL, Reg. I, mapa 19, folija 512 sl,
– ZAL, Bürgerverzeichnis der Domstadt Laibach 1786–1899, sign. 767,
– ZAL, Bürgerverzeichnis der Landeshauptstadt Laibach 1786–1867, Laibach 1867,
sign. 787,
– ZAL, Conscriptions Aufnahms Bögen vom Jahre 1830, škatla 29 (1) in 34,
– ZAL, Einnahmen- und Ausgabenbuch 1581–1731, Codex XIII/120 (1703), folija 36,
– ZAL, Einnahmen- und Ausgabenbuch 1581–1731, Codex XIII/224 (1707), folija 39.

- ZAP, Zgodovinski arhiv Ptuj
– ZAP, Fond Bezirkshauptmannschaft Pettau 1788–1870,
– ZAP, Grundbuch R – 501, Haus Nr. 167.

BAJDE, Ivan (*1855†1920)

Izdelovalec violin, samouk. Delal je po Stradivarijevih modelih. Rojen je bil v Ljubljani, kjer je tudi umrl. Skonstruiral je »claviolino«, inštrument, ki združuje violino in harmonij.

Literatura: WOODCOCK 1965, 15.

BILLICH, Jernej (1840–1860)

Orglar v Slovenj Gradcu. Doma je bil iz Trnovelj pri Celju. Leta 1846 je izdelal orgle za cerkev v Preboldu.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 120.

BILLICH, Karl (Carl), (1864–1892)

Orglar in mizar iz Slovenj Gradca. Deloval je predvsem v Avstriji (1864–1892). Bil je sin orglarja Jerneje Billicha. Izdeloval je enomanualne (6–8 registrov) in manjše dvomanualne orgle (do 12 registrov). Leta 1864 je uglaševal orgle na Pesku pri Podčetrtku, kjer se je podpisal kot »Orglar v Slovenj Gradcu« (»Orgelbauer in W. Gratz«). Naročila je izpolnjeval tudi za cerkve na avstrijskem Koroškem in Štajerskem (Lawamünd, 1866; Wiel, 1876; Gaisgorn, 1884; Hohenburg, 1885; Graz, Kalvarienberg, 1886; Kumberg, 1887; Neumarkt, 1887; Assach, 1892).

Literatura: EBERSTALLER 1955, 134, 158, 160, 164, 170, 174, 179, 187, 188, 197, 215, 229, 237; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 50.

BRANDL, Josip (Josef), (*1865†1938)

Orglar, izdelovalec harmonijev in klavirjev v Mariboru. Bil je eden najuspešnejših izdelovalcev orgel z romantično dispozicijo in pnevmatsko trakturo ter eden redkih izdelovalcev klavirjev oziroma pianinov na Slovenskem od konca 19. do 30. let 20. stoletja. V Maribor je prišel iz Eisendorfa na Bavarskem. Delavnica, ki je kmalu prerasla v podjetje, je v Mariboru ustanovil l. 1893. V Brandlovem podjetju (»Josef Brandl's / Orgelbau Anstalt / Marburg a(n)D(rau)«) so izdelali ok. 150 orgel, večinoma za cerkve na slovenskem Štajerskem. Največje orgle so v Brestanici (Rajhenburg) pri Krškem (1914, 40 registrov). Brandl je pri teh orglah čisto pnevmatiko že zamenjal s sapnicami na stožce (»Kegellade«) in vgradil »Meidingerjev ventilator«, kar je omogočalo igranje brez mehača. Med pomembnejšimi so orgle v mariborski frančiškanski cerkvi (1908, op. 70, 34 registrov) in v tamkajšnji stolnici (30 registrov). Zaradi zastarele mehanike oziroma pnevmatike je bila večina njegovih izdelkov v drugi polovici 20. st. predelana oziroma uničena. Brandl je bil poslovno zelo uspešen tudi na Hrvaškem, kjer je podjetje postavilo več kot 50 orgel (Varaždin – c. sv. Nikole, 1895, 20 registrov; c. sv. Marije, 1933, 28 registrov; Dubrovnik – c. sv. Vlaha, 1937, op. 144, 30 registrov; Cavtat, 1938, op. 149). Nekaj manjših orgel (do 23 registrov) so izdelali tudi za cerkve na avstrijskem Štajerskem (St. Georgen im Lavanttal, 1906; Straß, 1910; Leutschach, 1910; Gamlitz, 1913; Wundschuh, 1914). Pianine so v Brandlovem podjetju izdelovali predvsem v 20. in 30. letih 20. st., nekaj inštrumentov je evidentiranih v zasebnih rokah, proizvodnja in dediščina harmonijev pa še nista raziskani. Kot pomočnik je znan Jakob Prašnik, ki je občasno samostojno popravljaj orgle različnih izdelovalcev. Leta 1904 je Brandl za svoje orgle v Neaplju prejel priznanje »Grand Prix«.

Literatura: EBERSTALLER 1955, 171, 189, 209, 222, 237; ŠABAN 1979, 33, 35–36; ŠKULJ/BIZJAK 1985, 178, 204; MEDER 1992, 84, 91, 218; KOTER 2001, 108–109.

CAJHEN (Zeichen), Martin (1855–1863)

Orglar iz Polzele. Deloval je v širši okolici Celja. Izhaja iz Trbovelj. Orglarstva se je izučil pri Aloisu Hörbigerju (*1810†1872), odličnem tirolskem mojstru, ki je deloval v Celju, nato pa na Dunaju. Cajhnova vajeniška doba je trajala od ok. l. 1842 do 1848, nato pa je bil prib. šest let pomočnik (1848–1854 ali 1855). Hörbiger ga je zelo cenil, kar potrjujejo njegova priporočilna pisma (datirana za čas med l. 1848 in 1854), kjer je Cajhen označen kot izvrsten orglar in mojstrov najboljši pomočnik, posebej pa je poudarjeno, da je sposoben najzahtevnejših naročil doma, pa tudi v drugih deželah. Znane so samo ene Cajhnove orgle (Šoštanj, 1863, 16 registrov), največkrat je omenjen kot popravljalec inštrumentov.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 158; KOTER 2001, 106; Novice kmetijskih, rokodelskih in narodskih reči, XVII (1859), št. 7, 50.

DERNIČ, Anton (*1879†1954)

Orglar iz Radovljice. Deloval je predvsem na Gorenjskem. Njegove največje orgle s tremi manuali so v romarski cerkvi na Brezjah na Gorenjskem (1913). Stare orgle podjetja Mauracher iz St. Florijana v Zgornji Avstriji je prestavil iz altane na glavni kor in jih povečal oziroma izdelal nove s 47 registri. Drugi pomembnejši inštrumenti so: Ljubljana Šentvid (33 registrov), Blejski otok (1912, 20 registrov), Brdo pri Lukovici, Kropa pri Kapelici in Besnica. Na Hrvaškem je postavil dvojne orgle (Trviž, 1911; sv. Vid na Krku, 1913), ene pa na avstrijskem Koroškem (Maria Gail). Vse Darničeve orgle so pnevmatične z romantično dispozicijo.

Literatura: EBERSTALLER 1955, 192; ŠABAN 1979, 34, 36; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 172, 174; ŠKULJ 1992, 13.

DEV (Deu), Franc Ksaver (*1834†1872)

Orglar, izdelovalec glasbenih avtomatov in harmonijev iz Ljubljane. Rojen v Mokronogu na Dolenjskem. Preden je prišel v Ljubljano, je imel delavnico v Sevnici ob Savi. Sodi med pomembnejše slovenske orglarske mojstre inštrumentov s klasicistično dispozicijo. V zgodnjih 50. letih 19. st. se je učil na Dunaju, najverjetneje v delavnici Carla Hessa (*1808†1882). V Ljubljano je prišel ok. l. 1854, ko je popravil klavir v tamkajšnji Javni glasbeni šoli. Dev se je vodstvu šole ponudil, da bi izdelal nove orgle za 100 goldinarjev in popravil šolski klavir. Naročilo je dobil in ga naslednje leto tudi izpolnil. Njegova delavnica je izdelala več dobrih inštrumentov (Rogaška Slatina, 1864), večina je uničenih ali predelanih, do danes pa so se ohranile le dvojne orgle (Kropa; Rob na Dolenjskem, ok. 1872, signatura: »F. X. DEU / ORGLARSKI IZDELOVAVC / V LUBLANI«). Iz časopisnih poročil je znano, da je izdeloval tudi glasbene avtomate z valji na več melodij za rabo na cerkvenih korih v manjših cerkvah, kjer ni bilo orgelskih inštrumentov. Leta 1863 je Dev tovrstno »lajno« izdelal za cerkev v Podkrajju na Vipavskem. Takšni avtomati so posnemali orgelski zvok, uporabljali pa so jih za spremljavo k petju. Devova delavnica je izdelovala še harmonije. Na Hrvaškem so znane

ene Devove orgle (Gerovo, 1856, 12 registrov). V njegovi delavnici se je izučil Janko Vrabec (*1827†1898), kasneje samostojni orglar v Mokronogu.

Naslov: Sevnica ob Savi (ok. 1854), Ljubljana, Breg (1854?–1872).

Literatura: STESKA 1929; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 130, 136, 214; KOTER 2001, 102–103.

Časopis: Novice kmetijskih, rokodelskih in narodskih reči, št. 63 (1863), 181; št. 20 (1869), 226–227.

EBNER, Leonhard (1855–1884)

Orglar v Mariboru. Deloval je na slovenskem Štajerskem in na Hrvaškem. Nadaljeval je šolo Aloisa Hörbigerja (*1810†1872). Ebnerja prištevajo med najpomembnejše štajerske orglarje romantičnih orgel. Njegovi izdelki so sloveli po izvrstni intonaciji posameznih registrov, cenili pa so tudi estetiko orgelskih omar. Izhaja iz Tirolske, tako kot Alois Hörbiger, ki je ok. l. 1842 ustanovil delavnico v Celju. Ebner je bil nekaj let pri Hörbigerju pomočnik, l. 1855, ko se je mojster odselil na Dunaj, pa se je osamosvojil in odprl lastno obrt v Mariboru, kjer je deloval vsaj do l. 1884, ko je izdelal orgle za cerkev sv. Križa nad Mariborom. Prve orgle, ki so ene izmed največjih, ohranjenih do danes, je postavil na Ponikvi pri Celju (1857, 22 registrov). Zanje je značilen register »Schlagwerk« oz. t. im. »turška muzika«, ki sta ga na Slovenskem vgrajevala še Hörbiger in Johann Gottfried Kunat (*pred 1790† po 1846). Njegove pomembnejše orgle so bile v stolni cerkvi v Mariboru (1859, 25 registrov), Rogatcu pri Celju (1868) in Ormožu. V slednjih je zapis o izdelovalcu orgel in ohišja (»Im Jahre 1868 im Monat November wurde dieses Werk durch Leonhard Ebner aus Maribor verfertigt. Die äussere Ausstattung durch den hiesigen Mahler I. K. Lieben«), zraven pa so pripisani še šaljivi verzi na račun organista (»Spiele mich fein, Behandle mich recht, Damit es töne nicht schlecht, Und Harmonie wird sein; Jede falsche Quart und Quint Sei dir, Organist, Todsünd!«). Ebner je postavil orgle še v Framu pri Mariboru, Sv. Jakobu v Slovenskih goricah, na Gori Oljki pri Celju in v Veliki Nedelji pri Ormožu. Na Hrvaškem sta znana dva njegova inštrumenta (Krapinske Toplice, 1860 in Marija na Muri, 1870).

Literatura: ŠABAN 1979, 31, 38; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 94, 132, 140, 144, 204; ŠKULJ 1992, 13–14.

ECHTER, Johann (Janez), (1820)

Izdelovalec kitar, citer, dud in igrajočih ur v Ljubljani v prvi tretjini 19. st.

Literatura: Publikacije ZAL (1977), zv. 4, 67; KOTER 2001, 142.

EISL (Eisel, Eysl), Johann Georg (Johannes Georgius), (*1708†18. 11. 1780)

Izdelovalec orgel in klavikordov v Ljubljani. Rodil se je v Salzburgu ali njegovi okolici, kjer se je najverjetneje tudi izučil. Njegove orgle kažejo na avstrijsko baročno šolo in nekatere italijanske vzore, pripisujejo pa mu tudi poteze salzburškega mojstra Johanna Christiana Egedacherja (*1664†1747). Eisl velja za osrednjo osebnost med orglarji, ki so delovali v Ljubljani v drugi polovici 18. st., in je edini znani izdelovalec klavikordov na Slovenskem. V Ljubljano je prišel vsaj l. 1740, ko je bil krščen njegov

prvi otrok. Od l. 1743 je bil pomočnik ljubljanskega orglarja Marka Göbla (*pred 1710†po 1751), ki je bil poročen z njegovo sorodnico Marijo Terezijo Eisl. Po Göblov smrti (med l. 1751 in 1753) je delavnico nasledil Eisl in postal zelo uspešen orglar. Meščanske pravice je dobil šele 21. 2. 1763. Orgle je postavljajl v različnih krajih na Slovenskem in Hrvaškem (Marija Gorica, 1759). Evidentiranih je 15 orgel in pozitivov. Najstarejše z ohranjeno etiketo s podpisom (»Joannes Georgius Eisl / Orgelmacher / 1753«) so v cerkvi pri Treh Farah pri Metliki. Med pomembnejšimi so bile orgle v Ljubljani (c. sv. Jakoba, 1780), v stolnici v Krki na Koroškem (1779–80) in Novem mestu (1764). Večina ohranjenih je iz 60. let 18. st. V Eislovi delavnici so izdelovali tudi klavikorde. Ohranjena sta dva inštrumenta (eden ima ohranjeno etiketo z napisom delavnice in letnico 1757), ki imata značilnosti izdelkov avstrijsko-nemškega prostora prve polovice 18. st. Izhajata iz ljubljanskega samostana uršulink.

Inštrumenti: Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, klavikord, inv. št. 16093 in 16094.

Literatura: ŠABAN 1979, 18–19; ŠKULJ 1994, 147; KOTER 2001, 115–118.

FABER, Paulus (1616–1618)

Orglar iz Šoštanja pri Celju. V času med letoma 1616 in 1618 je v Ljubljani popravljajl orgle v stolnici in orgelski rog na ljubljanskem gradu. Podpisal se je kot orglar celjske grofije (»Orgelmacher aus der Grafschaft Cilli«).

Literatura: NAL, KAL, fasc. 290/1; ZAL, Codex XII/36b, ŠKULJ 2001, 155–156.

FALLER (Failler, Fahler), Joannis (Johann), (*pred 1650†po 1717)

Orglar v Ljubljani. Meščanske pravice je dobil l. 1665 tako kot Mathias Lindtner. V času med letoma 1671–1702 je bil edini orglar v Ljubljani z meščanskimi pravicami (»Bürger und Orgelmacher in Laybach«). Njegovi inštrumenti kažejo na tirolsko šolo ter na prepletanje italijanskih in nemških vplivov. Deloval je na Slovenskem in Hrvaškem. Leta 1676 je izdelal orgelski rog v stolpu na ljubljanskem gradu, l. 1680 pozitiv (5 registrov), ki je danes v cerkvi sv. Primoža nad Kamnikom in je najstarejši ohranjen orgelski inštrument na Slovenskem. Na Hrvaškem je l. 1688 postavil orgle (15 registrov) v cerkvi sv. Katarine v Zagrebu, l. 1690 je popravljajl orgle v zagrebški katedrali, letnico 1699 pa imajo orgle, ki so danes v cerkvi v Sodražici na Dolenjskem.

Naslov: Ljubljana, Virantov trg (1678–1687), Florjanska ulica 29 (1687–1717).

Literatura: ŠABAN 1979, 14–16; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 8.

GABRIEL, Lukas (1777–1785)

Izdelovalec violin. Rojen je bil v Idriji. Obrti se je najverjetneje izučil v Italiji. Delal je po Amatijevih modelih. Leta 1932 je bila njegova violina z letnico 1777 razstavljena na razstavi Razvoj glasbe pri Slovencih v ljubljanskem Narodnem domu, ki jo je pripravil Josip Mantuani.

Literatura: MANTUANI 1932; WOODCOCK 1965, 53; VANNES 1979, 217.

GÖBL, Marko (Marc, Maks), (*pred 1710† po 1751)

Orglar v Ljubljani. Kot orglar ni imel meščanskih pravic, služboval je v stolni cerkvi v Ljubljani. Podpisoval se je kot »Orgelmacher aus Laybach«. Leta 1733 se je poročil

z Marijo Terezijo Eisl. Bila je v sorodu z Johannom Georgom Eislom (*1708 ali 1715 †1780), ki je bil najprej Göbllov pomočnik, po njegovi smrti pa je nasledil njegovo delavnico. Eislovo sodelovanje potrjuje podpis v ohranjenih procesijskih orglah v Zapricah pri Kamniku, kjer je na pokrovu sapnice zapis izdelovalca orgel (»Marc Göbl / Orgelmacher aus Laybach / 1743«), na meh pa se je podpisal »Joannes Georgius Eisl / 1743«. Vplivi Göbllove delavnice so vidni tudi na orglah, ki jih je Eisl kasneje izdeloval kot samostojni orglar. Z Göblvim podpisom je ohranjen še pozitiv z letnico 1751 (Vesela Gora pri Šentrupertu), pripisujejo pa mu tudi dva pozitiva s štiriimi registri (župnišče stolne cerkve v Ljubljani, 1741? in Mišji Dol na Dolenjskem).

Literatura: EDITION BIZJAK, Ljubljana 1992; ŠKULJ 1994, 148.

GORŠIČ, Franc (*21. 10. 1836†29. 8. 1898)

Orglar v Ljubljani, najpomembnejši orglar v drugi polovici 19. st. Deloval je na Slovenskem, občasno pa tudi na avstrijskem Koroškem in Štajerskem. Rodil se je v Ljubljani v Krakovem št. 18. Oče Martin Goršič je bil organist in orglar samouk. Za inštrumente Franca Goršiča je značilna romantična dispozicija, pri zadnjih orglah (Mokronog, 1898, op. 66) pa je takrat že zastarelo mehansko trakturo zamenjal s pnevmatiko. Orglarstva se je izučil pri Petru Rumplu (*1787†1861), ki je imel v Kamniku uspešno orglarsko podjetje, od ok. leta 1857 do 1864 je bil pomočnik pri dunajskem mojstru Carlu Hesseju (*1808†1882). Leta 1863 je dobil naročilo za izdelavo novih orgel v Ljubljani (c. v Trnovem, op. 1). Goršičeve prve orgle, ki so bile v tistem času najmoderneje v Ljubljani, je prišel z Dunaja l. 1864 preizkusit celo mojster Hesse. Svojega nekdanjega pomočnika je izjemno pohvalil (»Gospod Goršič, s temi orglami, ki ste jih tu postavili, ste mene, svojega mojstra, prekosili!«). Meščanske pravice je dobil l. 1879 kot »posestnik in izdelovalec orgel«. Za njegove zgodnejše opuse je značilna še sapnica na poteg, nato je uporabljal sapnice na stožce (Borovnica pri Ljubljani, 1884). Izdeloval je predvsem eno in dvomanualne orgle, edine trimanualne so v Ljubljani (Uršulinska cerkev, 1891). V Avstriji je postavil dvojne orgle v Gradcu (Frančiškanska c., 1887; c. Srca Jezusovega, 1887) in v manjših krajih (St. Marein am Pickelbach, 1877; St. Jakob im Oberrosentale, 1877, Köflach, 1884). Za slednje so v graški reviji *Kirchenschmuck* takoj po posvetitvi poročali, da so edinstvene v deželi (»ein Unicum im Lande«). V Goršičevi delavnici sta se za pomočnika izučila Karol Kriegl, kasneje samostojni orglar v Ljubljani, in Ivan Milavec (*1874†1915), ki je l. 1900 v Ljubljani ustanovil lastno delavnico orgel in harmonijev.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 142, 150, 196, 200, 218; ŠKULJ 1994, 47–48, 60–62, KOTER 2001, 103–104.

Časopis: Novice kmetijskih, rokodelskih in narodskih reči, št. 22 (1864), 195; Zgodnja Danica, št. 17 (1864), 151–152; Kronika slovenskih mest, l. II (1935), št. 2, 170.

GÖSTL, Andrej (Andro), (*1805†1885)

Orglar v Nemški Loki pri Črnomlju. Ustno izročilo pravi, da je bil slep. Sredi 19. st. je izdelal nekaj manjših orgel v krajih na Dolenjskem (Stara cerkev, Struge, Prečno in Straža), ene pa so znane tudi na Hrvaškem (Žakanje, 1858).

Literatura: ŠABAN 1979, 33, 37; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 130; ŠKULJ 1992, 15.

HEICHELE, Johann (Giovanni), (1790–1813)

Izdelovalec čembal in klavirjev v Ljubljani in Trstu (Italija). Meščanske pravice je dobil najprej v Ljubljani (8. 3. 1790) kot izdelovalec klavirjev (»Klaviermacher«). Johann Heichele je najstarejši doslej znani izdelovalec klavirjev v Sloveniji. Po predvidevanjih se je iz ekonomskih razlogov kmalu po l. 1800 preselil v Trst, kjer je l. 1802 dobil meščanske pravice kot čembalist ter izdelovalec čembal in klavirjev (»cembalista ossia fabricator di cembali e forte piano«) pod imenom Giovanni Heichele. Preimeno vanje krstnega imena iz nemške v italijansko različico je bilo v tistem času običajno. V Trstu je l. 1802 odprl lastno delavnico. Tržaški arhivi ga nazadnje omenjajo l. 1813, ohranjena dediščina štirih klavirjev pa kaže, da je deloval vsaj do dvajsetih letih 19. st. in ga uvršča med izdelovalce dunajske šole.

Naslov: Trst, Via Boschetto št. 1058 (1802–1813).

Literatura: ZAL, Imenik meščanov stolnega mesta Ljubljane od 1786 do 1899, sign. 767; Imenik mestjanov deželnega glavnega mesta ljubljanskega 1786–1867, Ljubljana 1867, sign. 787; DUGULIN 1994, 73; CLINKSCALE 1993, 141–142; KOTER 2001, 125–127.

Instrumenti: Bristol, Mobbs Keyboard Collection, inv. št. G10; Hamburg, Sammlung Beurmann: Utrecht, University of Utrecht; Trst, Museo Civico Teatrale »Carlo Schmidl« Trieste.

HÖRBIGER, Alois (*1810†1872)

Orglar v Celju in na Dunaju (Avstrija). Kot odličen izdelovalec klasicističnih orgel z značilnostmi nemške in italijanske šole je pomembno vplival na kvalitetno raven orglarstva na Slovenskem. Z njegovim odhodom ok. l. 1855 se je zaključila doba t. i. celjskega kroga orglarjev, ki ga je v začetku 18. st. utemeljil Čeh Janez Francišek Janeček (Joannes Franciscus Janeček, *1700†1777). Hörbiger je bil rojen kot kmečki sin v kraju Tiersee pri Kufsteinu na Tirolskem (Avstrija), umrl je v Vršču (Srbija). Velja za samouka. Iz Tirolske je odšel najprej v vzhodno Avstrijo (Ost Österreich), l. 1842 se je naselil v Celju, kjer je tega leta dobil meščanske pravice kot orglar. Skupaj z bratom Bartolomeom in pomočniki je izpolnjeval naročila na širšem območju današnje Slovenije. V celjskem obdobju je izdeloval predvsem enomanualne orgle z deljenimi registri v slogu italijanske šole, ki je imela velik vpliv na tirolske orglarje. Izrazito nemški vpliv je opazen v dispoziciji registrov. Edine dvomanualne orgle od 15 znanih na Slovenskem, stojijo v opatijski cerkvi v Celju (1842), kjer se je še podpisal kot orglar iz Tirolske (»Orgelbauer aus Tyrol«), kasneje se je deklariral za Celjana (»Orgelbauer aus Cilli«). Večje orgle je postavil v pomembnejših cerkvah, kot sta škofijska cerkev v Gornjem Gradu pri Kamniku in župnijska cerkev v Postojni (1854), manjše pa v Slovenj Gradcu, Tinjah na Pohorju, Senožečah, Tolminu in v Cerknem. Že leto dni po prihodu v Celje (1843) je izdelal orgle za cerkev laške skupnosti v Gradcu (Welsche Kirche). Okrog l. 1855 se je preselil v Atzgersdorf pri Dunaju, kjer je svojo obrt uspešno nadaljeval. Vzrok za odhod iz Celja je bil ekonomskega značaja, saj »kmečko okolje«, kakor je sam zapisal v pismu svojemu pomočniku Martinu Cajhnu, ni bilo dovolj spodbudno za njegovo delo. Nato je deloval na avstrijskem Štajerskem in Koroškem. Leta 1853 je postavil dvomanualne orgle v cerkvi sv. Janeza Nepomuka

na Dunaju, njegove največje dvomanualne orgle s 43 registri pa so v dunajski cerkvi Altlerchenfelderkirche (1860 ali 1861). Znanih je okrog 60 inštrumentov. V njegovi celjski delavnici sta bila poleg brata Bartolomea pomočnika še Leonhard Ebner (1855–1884) in Martin Cajhen (1855–1863). Prvi je imel po Hörbigerjevem odhodu na Dunaj samostojno obrt v Mariboru, drugi pa na Polzeli v Savinjski dolini. Bartolomeo Hörbiger je z bratom odšel na Dunaj, nekaj manjših pozitivov pa je izdelal tudi pod svojim imenom.

Naslov: Celje, Strassenheg (1842–1854?).

Literatura: BOTSTIBER 1911, 169; EBERSTALLER 1955, 140–142, 164; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 120, 122, 132, 146, 212, 216; ŠKULJ 1994, 100; KOTER 2001, 105–107.

JANECHECK (Janeček), Joannes Franciscus (Janez Frančišek), (*ok. 1700† ok. 1777)

Orglar v Celju. Je najpomembnejši mojster slovenskega baroka in utemeljitelj t. i. celjskega kroga orglarjev, ki so delovali od začetka 18. do sredine 19. st. Je češkega porekla in predstavnik češke šole. Njegovi inštrumenti so se odlikovali po dobri mehaniki in čistem zvoku. Predvidoma izhaja iz znane češke rodbine izdelovalcev inštrumentov. V Celju je prvič omenjen l. 1721, ko se je poročil z Marijo, krojačevo hčerko. Tedaj je omenjen tudi Janečkov oče Martin kot pokojnik. Janez Frančišek je bil kot cenjen meščan v času med letoma 1759 in 1761 celo mestni sodnik oz. župan. Umrli je v času med letoma 1777, ko so znane zadnje orgle (Sela pri Sisku, Hrvaška), in 1779. Tega leta je v zapisniku celjskega mestnega sveta omenjen kot pokojnik. V zakonu z Marijo sta imela tri otroke. Meščanske pravice je dobil l. 1722, ko je moral imeti vsaj 24 let, kar je takrat pomenilo polnoletnost. V sapnice svojih orgel je dosledno lepil etiketo z napisom »Joannes Franciscus / Genechek, Burger / und Orgel Macher / in Zilla. 17–«. Napako v priimku je popravil s črnilom in dopisal zadnji številki kot letnico izdelave orgel. Imel je veliko in uspešno delavnico, v kateri je bilo izdelanih ok. 150 orgel. Do danes je na Slovenskem in Hrvaškem ohranjenih preko 30 inštrumentov. Večje orgle so bile dvomanualne, veličinoma pa enomanualne. Med njimi je bilo veliko manjših pozitivov (4–6 registrov), od katerih je nekaj t. im. procesijskih orgel za prenašanje (Pokrajinski muzej Ptuj, 1739). Janeček je dobival naročila tudi v pomembnejših cerkvah, kot sta ljubljanska stolnica sv. Nikolaja (1734, danes so ohranjene le omare) in c. sv. Marka v Zagrebu (1740–41). Na Slovenskem so ohranjene ene dvomanualne orgle (Olimje pri Podčetrtku, 1764), največ pa je enomanualnih pozitivov (Opatijska kapela v Celju, 1730; Crngrob pri Škofji Loki, 1743; Rogatec, 1743; Ruše, 1755; Sladka Gora, Šmarje pri Jelšah, 1755; Čermožiše pri Žetalah, 1763). Na Hrvaškem se je prvič pojavil l. 1730, ko je za zagrebško katedralo izdelal manjši pozitiv, nato je l. 1740 dobil naročilo za izdelavo orgel z 22 registri za c. sv. Marka na kapitlju, ki so bile v tistem času največje na Hrvaškem. Naročila so prihajala predvsem od cerkva, ki so bila pod protektoratom zagrebške kapiteljske cerkve (Sisak, 1767; Sela pri Sisku, 1777) ter iz okolice Zagreba (Laduč, 1733, Kupinec, 1752, Brezovica, 1771), od katerih so ohranjene vse razen tistih v Sisku. Ob Janezu Frančišku je po l. 1765 kot njegov sodelavec znan orglar Janez Janeček. Sorodstvena vez ni pojasnjena, vendar je delavnica do l. 1783, ko sta bila oba že pokojna, delovala pod istim imenom. Nato je družinsko obrt nadaljeval Anton Scholz (*1756†1802), ki je bil najverjetneje pri Janečku pomočnik.

Literatura: SUPANN 1962–66, 260; ŠABAN 1979, 21–23, 37; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 32, 40, 42, 48, 50, 54, 56, 60; KOTER 2001, 39.

KACIN, Ivan (*26. 8. 1884†1953)

Izdelovalec orgel, harmonijev in pianinov ter organist in zborovodja. Bil je odličen glasbenik in vsestranski izdelovalec inštrumentov. Rodil se je v Otaležu pri Cerknem. Po končani orglarski šoli v Ljubljani (1900) je v času med letoma 1901–1911 služboval kot organist in zborovodja v različnih krajih na Slovenskem in v bližini Trsta (Italija). Ob tem se je doma v očetovi delavnici izučil za izdelovalca harmonijev. Oče Ivan Kacin (*1850) je bil samouk, izdelovalec harmonijev in mizar. Sin se je zanimal tudi za orglarstvo, ki se ga je učil v različnih delavnicah v Ljubljani, Benetkah in v Gradcu. Leta 1916 je v Ljubljani odprl lastno delavnico harmonijev, tri leta kasneje (1919) se je preselil v Gorico (Italija) in odprl tovarno za orgle, harmonije in pianine. Kacinova tovarna je zaposlovala do 40 delavcev, njen uspeh pa pripisujemo številnim obnovam cerkva, ki so bile porušene v prvi svetovni vojni. Ob koncu 20. let je imel podružnico v Celju, nato se je skupaj z nekaterimi delavci in njihovimi družinami iz Gorice preselil v Domžale. V tamkajšnji delavnici, ki je delovala do začetka druge svetovne vojne, so izdelovali le harmonije in pianine. Uveljavil se je tudi v Italiji (Piazzola sul Brenta pri Padovi, c. Santo Redentore v Benetkah, Saciletto v Udinah) in na Hrvaškem (Tar pri Poreču), harmonije in pianine pa je uspešno prodajal doma ter v številnih krajih nekdanje Jugoslavije. V njegovi orglarski delavnici so bili zaposleni mojstri iz različnih evropskih držav in Slovenci. Kolavdacijo orgel sta opravljala Vinko Vodopivec in Lojze Bratuž. Na Slovenskem ohranjene Kacinove orgle najdemo predvsem v manjših krajih na Primorskem v okolici Gorice (Avče, Bilje, Gabrje pri Vipavi, Kal nad Kanalom, Kanal ob Soči, Kromberk, Ločnik, Miren in Opatje selo). Med najpomembnejšimi pomočniki so bili Giorgio Bencz (izdeloval je piščali, kasneje je postal samostojni orglar), piščali sta intonirala Josip Valiček in Franc Jenko (oba vajenca orglarja Ivana Milavca, kasneje samostojna orglarja), za mehaniko je skrbel Nemeč Zitzman (kasneje družabnik J. Valička), strokovnjak za pianine je bil Čeh Ješek, glavni mizar pa Albin Kucler iz Ljubljane (kasneje orglar v firmi »Cecilija«). Ivan Kacin je sodeloval tudi s strokovnjaki iz Nemčije, Avstrije in celo iz Švedske. Izdelovali so predvsem pnevmatske, po naročilu pa tudi mehanske orgle. Po drugi svetovni vojni je Kacin delal le občasno. Svoje izdelke je redno predstavljal na velesejmih v Ljubljani in na Reki (Hrvaška).

Naslov: Ljubljana, Novi Vodmat (1916–1919); Gorica, Via Tommaseo št. 29 (1920–1932); Domžale, Ljubljanska c. št. 108 (1932–1940).

Literatura: CARUANA 1973, 42, 44, 62, 64, 83, 87, 97; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 176; JEDRLINIČ/KOMEL 1990, 2–29.

KAFKA, Adalbert (1864)

Orglar v Mariboru. Deloval je na slovenskem Štajerskem in v Prekmurju v šestdesetih letih 19. st. Sodi k t. im. mariborskemu krogu orglarjev, ki so delovali od druge polovice 18. do konca 19. st., zanje pa je značilen vpliv graških mojstrov. Leta 1864 je popravljajl majhen baročni pozitiv neznanega orglarja v Loretski kapeli v gradu v

Mariboru (um 18 Juni / 1864 / Kafka / Orgelbauer / in Marburg) in izdelal 5 novih orgel (Maribor, c. Device Marije Pomočnice, 9 registrov; sv. Andraž v Slov. goricah; Hajdoše, 11 registrov; Laško, 22 registrov; Veržej, 10 registrov).

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 158; CG 83 (1990), št. 7–9, 73.

KRANJC, Michael (1872–1882)

Orglar v Mariboru. Na širšem območju Maribora je deloval deset let, v istem času pa ga najdemo tudi na Hrvaškem. Predvidoma izhaja iz graške rodbine izdelovalcev orgel. Izučil se je na Dunaju pri Carlu Hesseju (*1808†1882). Zanj so značilne orgle z mehansko trakturo in sapnicami na poteg, kar kaže na čas pred nastopom pnevmatike. Iz mariborskega obdobja je znanih 7 orgelskih inštrumentov, in sicer v manjših krajih na Štajerskem (Maribor, c. sv. Magdalene, 1874; Slivnica, Prihova in Starše pri Mariboru; Hajdina in Destrnik pri Ptuj). Za Hrvaško so podatki o treh inštrumentih v manjših krajih (Mala Subotica, ok. 1873, 12 registrov; Donji Kraljevac, 1877, 8 registrov; Kuzminec, 1877, 12 registrov).

Literatura: ŠABAN 1979, 32, 38; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 158; CG 83 (1990), št. 7–9, 67.

KREUGH (Krek), Thomas (Tomaž), (*1602†22. 7. 1650)

Orglar v Gradcu in Ljubljani. Po rodu je bil Tirolec. V Ljubljano je prišel ok. l. 1640 iz Gradca. Leta 1649 je izdelal orgle za cerkev v Crngrobu pri Škofji Loki. Te orgle so bile l. 1743 odstranjene in zamenjane z orglami Janeza Franciška Janečka (Joannes Franciscus Janeček) iz Celja. Kreugh je l. 1650 popravljaval orgle v ljubljanski stolnici.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 40, 151.

KRIEGL, Karol (1895?–1911?)

Orglar v Ljubljani. Deloval je na širšem območju današnje Slovenije. Izučil se je v delavnici Franca Goršiča (*1836†1898), ki je bil najpomembnejši orglar v Ljubljani v drugi polovici 19. st. in eden največjih na tem območju. Po učni dobi je bil nekaj let pri Goršiču pomočnik, nato je delal skupaj z orglarjem Ivanom Milavcem (*1874†1915), ob koncu stoletja pa je odprl samostojno obrt. Za čas med letoma 1899 in 1904 je znanih več orgel (Ljubljana, c. sv. Roka; Črni vrh nad Idrijo; Radovica pri Metliki; Olševk pri Kranju). Leta 1911 je bil še med aktivnimi orglarji.

Naslov: Ljubljana, Kreuzgasse 8 (1899–1911?).

Literatura: BOTSTIBER 1911, 311; ŠKULJ 1994, 152.

KRIŽMAN, Frančišek Ksaver (*1726†1795)

Orglar na Slovenskem in v Avstriji. Prva leta svojega delovanja je postavljaval orgle na območju današnje Slovenije, kamor je prinesel vplive beneškega orglarstva, po l. 1770 pa je odšel v Avstrijo, kjer je v Rottenmanu tudi umrl. Velja za naslednika imenitne orglarske šole beneškega mojstra hrvaškega rodu Petra Nakića (*1694†1769), utemeljitelja celega niza menzur in jezičnih piščali, s katerimi je obogatil orgelski zvok italijanske orglarske tradicije. Njegovi številni nasledniki so nadaljevali tradicijo do konca 19. st. Križman se je rodil v Braniku (Rihenberk) na Goriškem. Leta 1750 je bil posvečen za duhovnika, v času med letoma 1754 in 1758 pa se je v Benetkah pri

Nakiću izučil za orglarja. Kot duhovnik je služboval v Vipavi, kjer je imel tudi delavnico. Na Slovenskem so znane 3 njegove orgle. Prve je l. 1761 izdelal za Ribnico na Dolenjskem (l. 1775 so v požaru zgorele). Po priporočilu tamkajšnjega župnika je l. 1762 izdelal enomanualne orgle z 32 registri za ljubljansko stolnico sv. Nikolaja (l. 1781 so jih odstranili). Pri delu mu je pomagalo osem obrtnikov. Leta 1763 je dokončal enomanualne orgle v ljubljanski uršulinski cerkvi, ki so imele 24 registrov (uničene so bile v času Napoleonovih vojn). Križman je kot odličен orglar zaslovel, zato je dobil naročilo iz Avstrije in se l. 1770 tudi odselil. Še istega leta je postavil orgle v Sv. Florjanu v Gornji Avstriji (1770), iz časa med letoma 1774–79 so znane orgle v Steyerju, nato v opatijski cerkvi v Admontu (1782), v letih 1782–85 je delal na Dunaju (St. Laurenz am Schotenfeld), zadnje Križmanove orgle pa so v Rottenmanu (1794–95).

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 150, 170; ŠKULJ 1994, 31–38, 42, 71–72, 152.

KUČERA (Kutschera), Josip Alojz (Joseph Alois), (*1755?† pred 1826)

Orglar v Ljubljani. Bil je prvi predstavnik orglarjev, delujočih na Slovenskem, ki so baročnim orglam dodajali klasicistične elemente (ok. l. 1780). Poročil se je z vdovo ljubljanskega orglarja Johanna Georga Eisla (*1708†1780) in prevzel njegovo obrt. Meščanske pravice je dobil l. 1782. Prvo večje delo je opravil za ljubljansko stolnico, za katero je l. 1781 izdelal nove orgle. Kučera je baročni dispoziciji dodal nekaj značilnosti klasicizma. Deloval je v številnih slovenskih krajih in na Hrvaškem. V Sloveniji se je ohranilo malo njegovih instrumentov (Dobrava pri Dobrniču, Dolenjska, 1783; Velike Bloke, 1787; Šmihel pri Žužemberku, 1795). Na Hrvaškem, kjer so slovenski orglarji do druge polovice 19. st. izdelali največ orgel med vsemi tamkaj delujočimi mojstri, je Kučera postavil orgle v Lipniku (Nro. 10, zu Ehre Gottes fecit Joseph Alois Kutschera Burgl. Orgel Macher in Laybach, den 14 May 1785).

Literatura: ŠABAN 1979, 19; ŠKULJ 1994, 34–38, 152–153.

KUNAT, Johann Gottfried (Janez Gotfrid), (*pred 1790† po 1846)

Orglar v Ljubljani. Najpomembnejši predstavnik slovenskega klasicizma. Njegove orgle so slovele po odličnem in mogočnem zvoku. Kot prvi orglar na Slovenskem je opustil baročno kratko oktavo, ki je bila pri nekaterih mojstrih pri nas običajna do sredine 19. st. Po rodu je bil Nемеc. Njegov mentor je bil Blaž Potočnik, duhovnik in skladatelj. Kunat je imel v Ljubljani skromno delavnico, po starejših vzorih pa je orgle največkrat izdeloval kar na kraju naročila (Ljubljana Trnovo, 1818; Cerknica, 1820; Ljubljana Šentvid, 1839; Ljubljana – uršulinska cerkev, 1842). Ohranjeni so štirje instrumenti. V nekatere izdelke je vgradil »Schlagwerk« oz. »turško muziko«. Ta register je na Slovenskem značilen še za Aloisa Hörbigerja (*1810†1872) in Leonharda Ebnerja (1855–1868). Kunat je izdelal nekaj kvalitetnih instrumentov, med katerimi izstopajo dvomanualne orgle z 32 registri za ljubljansko stolnico (1830), ki so njegov največji opus, hkrati pa tudi najpomembnejši dosežek orglarskega klasicizma na Slovenskem. Čez trideset let jih je za dva registra povečal ljubljanski orglar Andrej Ferdinand Malahovski (*1813†1887). To so bile največje slovenske orgle v 19. st. Kunat je l. 1846 popravil orgle v cerkvi sv. Petra v Trstu, kjer je zastopal Petra Rumpla (*1787†1861), zelo uspešnega orglarja iz Kamnika. V Trstu je kot orglar deloval Kunatov sin Johann

Friderik (1822–1912). Pri Kunatu se je orglarske obrti priučil Peter Rojc (*1811†1894) iz Tabora na Gorenjskem, kasneje samostojni orglar, verjetno pa tudi Peter Rumpl.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 16, 94, 98, 100, 112; ŠKULJ 1994, 38–41, 65–66, 71–72, 86–87, 153.

LINDTNER, Mathias (1665–1671)

Orglar v Ljubljani. Meščanske pravice je tako kot Johann Faller dobil l. 1665. Po letu 1671 ga ni več med ljubljanskimi meščani.

Literatura: ZAL, Cod. XIII/36, f. 37); Publikacije ZAL (1972), zv. 3, 59, 105; KOTER 2001, 97.

LUKEŽIČ, Matija (1790–1810)

Goslar, izdelovalec violin, samouk. Deloval je v Idriji v času med letoma 1790–1810. Leta 1932 je bila njegova violina z letnico 1809 razstavljena v ljubljanskem Narodnem domu na razstavi Razvoj glasbe pri Slovencih, ki jo je v okviru Glasbene matice pripravil Josip Mantuani.

Literatura: MANTUANI 1932; WOODCOCK 1965, 53; VANNES 1979, 218.

MALAHOVSKI (Malahovsky), Andrej Ferdinand (*1813†1887)

Orglar in mizar v Ljubljani. Po rodu je bil Čeh, po predvidevanjih se je izučil pri Carlu Hessu (*1808†1882). V Ljubljano je prišel z dvajsetimi leti, njegov mentor je bil Gregor Rihar (*1796†1863), organist in Regens chori ljubljanske stolnice ter skladatelj cerkvene glasbe, ki se je ukvarjal tudi s popravili orgel in klavirjev. Rihar je za orgle Malahovskega večkrat pripravil dispozicijo. Meščanske pravice je dobil 20. 5. 1853. Njegove orgle imajo pretežno klasicistično dispozicijo. Prvi inštrument je izdelal za križevniško cerkev v Ljubljani (1840), njegova večja dela so v cerkvi sv. Jakoba (1848) in sv. Petra (1853) v Ljubljani, drugi inštrumenti imajo letnice 1855, 1858, 1862, 1870. Uspešno je deloval tudi na Hrvaškem, kjer je za cerkve v manjših krajih izdelal 5 enomanualnih orgel (1859, 1860, 1864, 1865 in 1870). Delavnica je izdelovala enomanualne (6–14 registrov) in dvomanualne orgle (do 24 registrov). Malahovski je bil tudi dober mizar in inovator stroja za rezanje furnirja.

Literatura: ZAL, Imenik meščanov stolnega mesta Ljubljana od leta 1786–1899, sign. 767, zap. št. 398; ŠABAN 1979, 20, 38; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 138; MEDER 1992, 190; ŠKULJ 1994, 41, 59–60, 81–82, 115–116, 122, 129, 153–154; Publikacije ZAL (1977), zv. 4, 67.

Časopis: Novice kmetijskih, rokodelskih in narodskih reči, št. 5 (1858), 35.

MANDLIN, Janez (*1818†1891)

Orglar v Trebnjem na Dolenjskem. Deloval je predvsem v osrednji Sloveniji, občasno pa tudi na Hrvaškem. Njegove orgle so imele klasicistično, za tiste čase že zastarelo dispozicijo. Doma je bil v Ljubljani. Izučil se je pri Petru Rumplu (*1787†1861) v Kamniku, ki je imel eno najuspešnejših orglarskih podjetij na Slovenskem, izpopolnjeval pa se je na Bavarskem. Prve samostojno izdelane orgle je postavil v župnijski cerkvi v Trebnjem. Naročila je dobival predvsem v manjših krajih na Dolenjskem,

kjer je postavljala večinoma enomanualne orgle (Trška Gora, Ajdovec, Otočec in Sodražica na Dolenjskem), med večjimi kraji pa sta Vipava in Pivka. Dvomanualne orgle s pozitivom na korni ograji so ohranjene v Gorici pri Dolenjskih Toplicah in v Fari pri Kočevju. Na Hrvaškem, kjer sta znana le dva njegova inštrumenta, so zanimivejše v kraju Kunić Ribnički na Kolpi (1867). Vanje je vgradil mehanizem harmonija, ki ga je organist lahko uporabljal povsem samostojno, ločeno od orgelskega zvoka, vendar z uporabo istega mehovja. Druga posebnost je konstrukcija za pogon mehovja, ki je omogočala njegovo lažje gibanje. V Mandlinovi delavnici se je izučil Andrej Račič (*1808†1883), kasneje samostojni orglar.

Literatura: ŠABAN 1979, 33–34, 38; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 130.

MAROUT, A. (?)

Izdelovalec klavirjev iz Ljubljane. Deloval v 20. letih 19. st.

Literatura: KOTER 2001, 129–130.

Inštrumenti: v Sloveniji je v zasebni lasti ohranjen klavir z značko »A. MAROUT / IN LAIBACH« (ok. 1825).

MARTHAL, Wenzel (Venceslav), (*pred 1780† po 1825)

Orglar v Celju. Nadaljeval je tradicijo t. im. celjskega kroga, ki ga je utemeljil orglar češkega porekla Janez Frančišek Janeček (*ok. 1700† ok. 1777), nadaljeval pa Anton Scholz (*1756†1802). Marthal se je po slogu iz baroka usmerjal h klasicistični dispoziciji. Po rodu je bil Čeh, v Celje pa je prišel vsaj l. 1804, ko je dokončal zadnje orgle Antona Scholza za cerkev sv. Jurija v Mozirju. Leta 1805 se je poročil z vdovo svojega predhodnika Elizabeto ter si tako pridobil obrtne pravice in delavnico z dolgo in odlično tradicijo češke šole, ki je bila za mojstre, delujoče v Celju značilna do prihoda Tirolca Aloisa Hörbigerja l. 1842. Marthal je med drugim popravljala orgle svojih predhodnikov Janečka in Scholza, kot samostojnega orglarja pa ga poznamo po petih inštrumentih (Vitanje, 1803–1807; Mozirje, 1804; Strahinj pri Naklem, 1805; Sv. Marjeta v Planini, 1821 in Šentilj pod Turjakom, 1821). Ko je l. 1825 umrl za tuberkulozo, je vdova Elizabeta obrt nekaj let vodila sama, nakar jo je prodala orglarju Augustinu Quisierju, ta pa se je kot celjski obrtnik odjavil l. 1844.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 86, 88, 90; ŠKULJ 1992, 18.

MAZI, Jakob (*1811†1901)

Organist in orglar samouk v Preserjeh. Doma je bil iz Brezovice pri Ljubljani, do l. 1850 je bil organist na Rakitni, nato se je preselil v Preserje in skupaj z bratoma Florjanom in Martinom izdelal nekaj orgel (Rakitna, Preserje, Žalostna Gora pri Preserjeh, 1845). Bratje Mazi, ki so znani tudi kot popravjalci orgel, so bili sredi 19. st. edini orglarji na območju Notranjske.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 194, 212.

MELLING, Johann (Janez), (1762–1786)

Izdelovalec godal v Ljubljani. Deloval je od l. 1762, po l. 1786 ni več omenjen. Je najstarejši po imenu znani goslar, ki je deloval na območju današnje Slovenije.

Literatura: ZAL, Reg. I, fasc.19, fol. 512 sl; MANTUANI 1932; Publikacije ZAL (1977), zv. 4, 33; KOTER 2001, 142.

MILAVEC, Ivan (*1874†1915)

Orglar in izdelovalec harmonijev v Ljubljani. Deloval je na območju osrednje Slovenije in na Hrvaškem. Sodi med najboljše mojstre pnevmatičnih orgel na Slovenskem na začetku 20. st. in je eden redkih izdelovalcev harmonijev pri nas. Rodil se je v Cerkovski vasi pri Logatcu. V času med letoma 1888–1892 se je izučil za orglarja pri Francu Goršiču (*1836†1898), ki je imel v Ljubljani eno najuspešnejših delavnic na Slovenskem, do leta 1895 je bil tam pomočnik. Nato je delal pri Andreju Lenarčiču, izdelovalcu harmonijev na Vrhniki. Preden je l. 1900 odprl samostojno obrt v Ljubljani, je nekaj časa sodeloval z orglarjem Karolom Krieglom. Prve samostojne orgle je izdelal za Škocjan na Notranjskem (1904), ki so edine imele še mehansko trakturo, vse ostale so pnevmatične. Njegovo največje in najpomembnejše delo so trimanualne orgle v ljubljanski stolnici sv. Nikolaja (1911, 52 registrov), ohranjene do danes, po velikosti sledijo dvomanualne (Žiri, Kamnik, Bled, Ljubljana Vič, Šmartin pri Kranju, Idrija), nekaj pa je tudi manjših orgel (Ljubljana Rožnik). Milavec je deloval tudi na Hrvaškem (Košljun, 1908, op. 10; Punat na Krku, 1912, op. 19; Karlovac, frančiškanska cerkev, 1914, op. 36). V njegovi delavnici je bilo izdelanih 37 orgel. Pri Milavcu se je izučil Franc Jenko (*1894†1969), kasneje zelo uspešen samostojni orglar, čigar delavnica deluje še danes. Med pomočniki je bil Josip Valiček, ki je nato delal pri Ivanu Kacinu (*1884†1953), orglarju, izdelovalcu harmonijev in pianinov.

Naslov: Ljubljana, Kirchengasse 19 (1900?–1915?).

Literatura: BOTSTIBER 1911, 311; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 118, 168, 170; ŠKULJ 1994, 42–43, 90–91, 122, 124.

NARAKS, Franc (*1826†1907)

Orglar v Arji vasi pri Celju. Deloval je predvsem na Štajerskem (od 1862 do 1906) in sodi med mojstre, ki so bili kljub novejšim trendom privrženi tradiciji zgodnjega klasicizma. Izhaja iz Galicije pri Celju, delavnico pa je imel v Arji vasi. Nekateri viri ga imenujejo samouka, drugi pa v njegovih izdelkih vidijo naslednika Tirolca Aloisa Hörbigerja (*1810†1872), ki je imel v času med letoma 1842 do ok. 1855 uspešno delavnico v Celju, nato pa je odšel na Dunaj. Naraksove orgle prepričljivo kažejo vpliv Hörbigerja, kar ga umešča med redke naslednike t. i. celjskega kroga orglarjev, ki ga je na začetku 18. stoletja utemeljil Janez Frančišek Janeček (*ok.1700† ok. 1777). V Naraksovi delavnici so izdelali številne orgle (6–14 registrov). Največje so v župnijski cerkvi v Krškem, druge so v manjših krajih na Štajerskem (Žalec, Slivnica, Šmartno ob Paki, Kunigunda na Pohorju, Loče, Pernice, Šentjur pri Celju, Dramlje, Plešivec, Peč, Šentilj pri Velenju, Draga, Majšperk, Poljčane). Naslednik Franca Naraksa je bil njegov sin Ivan, ki se je najprej izučil pri očetu, se izpopolnjeval v Nemčiji in nato po očetovi smrti l. 1906 prevzel domačo obrt.

Naslov: Celje, Arja vas (1862–1906).

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 146, 164.

NARAKS, Ivan (*1869†1924)

Orglar v Arji vasi pri Celju. Deloval je v osrednji Sloveniji. Že v času svojega delovanja je veljal za odličnega mojstra v mehaniki, njegove orgle so kvalitetne in trajne. Izučil se je v domači delavnici, ki jo je ustanovil oče Franc. Pomočniška potovanja so ga vodila v Nemčijo, kjer se je izpopolnjeval štiri leta (Paderborn in Berlin). Po vrnitvi je delal skupaj z očetom, po njegovi smrti l. 1906 pa je obrt uspešno nadaljeval. Med prvo svetovno vojno je zaradi vsesplošne krize v glavnem le popravljaval stare orgle, po njej pa je najprej nadomeščal orgelske principale, ki so bili med vojno zaplenjeni in uporabljeni kot material za potrebe vojaštva. Izdeloval je tudi nove orgle. Znanih je dvanajst inštrumentov (Šmihel pri Mozirju, Celje – c. sv. Cecilije, Leskovec pri Ptuj, Šmohor nad Laškim, Ljubno v Savinjski dolini, Preddvor, Sv. Duh pri Krškem, Špitalič ter Dornava pri Ptuj kot zadnje delo). Največje orgle z dvema manualoma (21 registrov) so v Teharjih pri Celju, ki so ohranjene v izvorni obliki.

Naslov: Celje, Arja vas (1906–1924).

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 146, 164.

OMERZU, Anton (1895)

Orglar iz Šentvida pri Planini. Leta 1895 je povečal orgle v domači cerkvi ter izdelal nov inštrument za dve manjši cerkvi v okolici (sv. Ožbalt in Žusem).

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 158.

OTONIČER (Ottonischer, Odtonischer, Ottonitscher, Odonitzer), Simon (*1730†1784)

Orglar v Mariboru. Znan je kot prvi stalno naseljeni orglar v Mariboru, predstavnik baročne tradicije in utemeljitelj mariborske orglarske tradicije za čas od druge polovice 18. do 30. let 20. st. Deloval je na Štajerskem in v severni Hrvaški. Izučil se je v Gradcu (Avstrija) v znani delavnici Cyriacha Wernerja (†1747), kjer je bil še l. 1760 pomočnik. Tega leta se je poročil z Wernerjevo hčerko Terezo. Leta 1764 sta se zakonca preselila v Maribor, kjer je Simon odprl orglarsko delavnico. Meščanske pravice je dobil v času med letoma 1767 in 1774. V zakonu je imel tri otroke, od katerih je sin Joseph prevzel očetovo obrt. V Sloveniji sta iz delavnice Simona Otoničera evidentirana le dva pozitiva s 6 registri (Ritoznoj pri Slovenski Bistrici, 1766; Sv. Martin pri Vurberku). Ohranjen je le prvi od omenjenih. Otoničer je bil prvi na Slovenskem delujoči orglar, ki je postavljaval igralnik na bočno stran orgelske omare, kar je bila tipična značilnost graškega kroga orglarjev tistega časa. Na Hrvaškem je evidentiranih pet orgel (Zelendvor, ok. 1765, pozitiv, 6 registrov; Sopot, 1766, pozitiv, 6 registrov; Radovan, 1774, pozitiv, 8 registrov; Petrijanec, 1777, 8 registrov; Hraščina, 1779, 9 registrov). V njegovi delavnici se je izučil sin Joseph, ki se je podpisoval kot Ottonitsch.

Literatura: ŠABAN 1979, 25–28, 39; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 72; CG 83 (1990), št. 7–9, 71–72.

OTONIČ (Odonitsch, Ottonitsch), Joseph (Josip), (*1767†1835)

Orglar in izdelovalec inštrumentov v Mariboru. Kot orglar je deloval na slovenskem Štajerskem in na širšem območju severne Hrvaške. Rojen je bil v Mariboru (krščen 8. 8. 1767) kot sin orglarja Simona Otoničera (*1730†1784). Meščanske pravi-

ce je dobil ok. l. 1792. Prvič je omenjen kot popravljalec očetovih orgel v Zelendvoru na Hrvaškem (»Joseph Odonitsch Orgel und Instrument Macher in Mahrburg 1788 Reparirt«). Kot samostojni obrtnik je sprva nadaljeval tradicijo inštrumentov očetove delavnice z baročnimi značilnostmi t. im. graške oz. štajerske šole, v zadnjih opusih pa je uvedel nekaj klasicističnih elementov (8-čveljski principal). V prvih letih delovanja je bil zelo uspešen, saj je letno izdelal tudi do štiri inštrumente. Evidentiranih je okrog 97 orgel. Zaradi vojnih razmer in velikega pomanjkanja vajencev, denarja in dobrega materiala je kvaliteta delavnice z leti precej upadla. Otonič se je bil prisiljen zadolževati, zato nekaterih naročil ni izpolnil. Njegovo najstarejše samostojno delo so orgle iz l. 1796 (Sv. Jurij ob Ščavnici), orgle v Podsredi iz l. 1822 pomenijo prehod na klasicistično dispozicijo, zadnje (op. 97) pa so nastale l. 1832 (Kapelski Vrh pri Radencih). Kljub obsežnemu opusu je znanih le okrog ducat orgel, med katerimi so dvojne dvomanualne (Lovrenc na Pohorju, 1809; Ludberg, Hrvaška, 1810). Na Hrvaškem je evidentiranih 7 orgel, 4 so ohranjene (Hrastovljan, 1796, op. 18; Gornja Petrička, 1800, op. 27; Veliko Trojstvo, 1802, op. 32; Močila, ok. 1807).

Literatura: ŠABAN 1979, 28–32, 38; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 78, 94, 96, 102, 108.

PAUHAUSS, Jurij Ulrik (1711)

Orglar v Ljubljani. Meščanske pravice je dobil l. 1711. Po predvidevanjih se je poročil z vdovo ljubljanskega meščana in orglarja Andreasa Sebastiana Wallensteinerja (*pred 1680†1709) in si tako pridobil obrtne pravice. Leta 1712 je sklenil pogodbo za popravilo velikih in malih orgel ter orgelskega roga za cistercijanski samostan v Kostanjevici na Krki.

Literatura: ŠKULJ 1992, 19.

PLEŠKO, Janez Krstnik (1848)

Sitar in izdelovalec bobnov. Deloval je v Ljubljani ok. l. 1848. Tega leta je izdelal bobne za takrat ustanovljeno narodno gardo.

Literatura: Anhang zur Laibacher Zeitung, 6. 4. 1848: Publikacije ZAL (1977), zv. 4, 67; KOTER 2001, 168.

POJE, Matias (1846)

Izdelovalec lesenih pihal v Mariboru in Gradcu (?) sredi 19. st. Ohranjena sta dva inštrumenta (flavta z značko »Poje/Marburg« in klarinet »Poje/Gratz«), ki kažeta, da je bil dober obrtnik, izdelovalec godbenih glasbil. Leta 1846 je bival v Mariboru, kjer je verjetno delal za potrebe tamkajšnje vojaške godbe. Viri ga tega leta omenjajo kot lastnika hiše, nato se sled za njim izgubi. Najverjetneje se je zaradi ekonomskih razlogov preselil v sosednji Gradec, kjer je sredi stoletja deloval izdelovalec lesenih pihal z istim imenom.

Naslov: Maribor, Graško predmestje št. 63 (1846).

Literatura: STRADNER 1986, 107–108; KOTER 2001, 158–159.

Inštrumentarij: Graz, Steierisches Volkskundemuseum, klarinet; Ptuj, Pokrajinski muzej Ptuj, flavta, inv. št. GL 76 S.

PÖHM, Michael (*1759†14. 3. 1821)

Izdelovalec lesenih pihal, strugar in godbenik na Ptujju. Ptujski godbeniki so inštrumente kupovali predvsem na Dunaju in v Gradcu, med domačimi mojstri je znan le Michael Pöhm. Njegovi ohranjeni inštrumenti potrjujejo, da je bil dober obrtnik. Rojen je bil na Ptujju in izhaja iz družine strugarjev. Oče Johann Pöhm je dobil meščanske pravice l. 1759, Michael je kot meščan in strugar (»Drexlermeister«) zaprisegel decembra l. 1782, njegov sin Johann pa je postal strgarski mojster l. 1812, vendar ni znano, če je izdeloval tudi glasbila. Michael je bil v času med letoma 1790 in 1793 vojak ptujskega meščanskega lovskega korpusa (»Bürgerliche Jäger Corps«). Kot izdelovalec lesenih pihal (dokazane so oboa in flavte) je bil verjetno član vojaške godbe tega korpusa, ki je na prehodu iz 18. v 19. st. z vojaško parado in »turško muziko« večkrat izkazala čast avstrijskim cesarjem. V mrliški knjigi je med ptujskimi strugarji edini vpisan kot meščan strugar in izdelovalec inštrumentov (»bürgerliche Drexlermeister und Instrumentenmacher«).

Naslov: Ptuj, hišna št. 167 (danes Cankarjeva ulica), 1786–1809.

Literatura: Arhiv cerkve sv. Jurija Ptuj, Mrliška knjiga 1805–1838; ZAP, Fond Okrajno glavarstvo Ptuj (Bezirkshauptmannschaft Pettau) 1788–1870; ZAP, Zemljiška knjiga R-501, h. št. 167; STRADNER 1986, 33; KOTER 2001, 156–158.

Inštrumentarij: Gradec, Štajerski deželni muzej Joanneum (Steiermärkisches Landesmuseum Joanneum), oboa (izgubljena?), inv. št. KGW 1398; Maribor, Pokrajinski muzej Maribor, flavta, inv. št. N. 4065; Milano, Museo degli Strumenti Musicali Milano (inv. št. ni znana).

PRASSKY, Johann (1787† pred 1867)

Orglar in izdelovalec inštrumentov iz Ljubljane. Meščanske pravice je dobil 20. 7. 1787 kot »orodjar in orglar« (»Instrumenten und Orgelbauer«). Po tedanji slovenski terminologiji je beseda »orodjar« pomenila izdelovalca »drugih« inštrumentov. Njegovi izdelki niso znani.

Literatura: ZAL, Imenik meščanov stolnega mesta Ljubljana od leta 1786 do 1899, sign. 767, zap. št. 568; ZAL, Imenik mestjanov deželnega glavarnege mesta ljubljanskega 1786–1867, Laibach 1867, sign. 767, zap. št. 519; KOTER 2001, 101.

QUESIER, Augustin (1830?–1844)

Orglar v Celju. Orglarsko obrt je odkupil od Elizabete Marthal, vdove celjskega orglarja Venceslava Marthala (*pred 1780†1825), l. 1844 je svojo obrt že odjavil. Njegovi izdelki niso znani.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 90.

RAČIČ, Andrej (*1808†1883)

Organist in orglar v Cerkljah na Dolenjskem. Deloval je v domačem okolju. Izučil se je v delavnici Janeza Mandlina (*1818†1891) v Trebnjem na Dolenjskem. Izdelal je orgle za domačo cerkev ter na Studencu, v Zagradu in Vodenicah, ene pa so znane tudi na Hrvaškem (Petrovina, 1858). Njegovi izdelki imajo značilnosti orgel zgodnjega klasicizma.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 130.

RAKTELJ, Dominik (1870–1907)

Orglar v Mariboru, znan tudi kot potujoči orglar. Uvrščen je med mariborske orglarje ob koncu 19. st. V času med letoma 1870 in 1907 je večkrat omenjen kot popravljalec starih orgel, kot izdelovalec novih inštrumentov pa je znan po štirih orglah na Štajerskem (Lembah, 14 registrov; Makole, 12 registrov; Korena pri Mariboru, 1870, 12 registrov; Limbuš, 1886, 14 registrov). Slednje veljajo za njegovo največje delo in imajo v primerjavi s sodobniki, ki so delovali na Štajerskem, nekaj posebnosti, in sicer igralnik pred orgelsko omaro na korni ograji, slepi pozitiv ter radialni pedal.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 158; CG 83 (1990), št. 4–6, 41; št. 7–9, 70.

RIHAR, Anton, Boštjanček (1819–1894)

Izdelovalec violin in godbenih glasbil, samouk. Sin Boštjana Riharja, samouka in izdelovalca različnih inštrumentov iz Polhovega Gradca. Leta 1932 je bila njegova violina razstavljena v ljubljanskem Narodnem domu na razstavi Razvoj glasbe pri Slovencih, ki jo je v okviru Glasbene matice pripravil Josip Mantuani.

Literatura: MANTUANI 1932; KOTER 2001, 143–144.

Inštrumenti: pripisujejo mu violino, ki jo hrani Narodni muzej v Ljubljani, inv. št. 9038.

RIHAR, Boštjan (*1773)

Izdelovalec violin, klavirjev in harmonijev, samouk iz Polhovega Gradca. Deloval na prehodu iz 18. v 19. st.

Literatura: WOODCOCK 1965, 21; JALOVEC 1968, 159; VANNES 1979, 38; MOČNIK 1996, 11–14; KOTER 2001, 143–144.

RIHAR, Gregor (*1796†1863)

Organist, cerkveni skladatelj in vodja stolničnega kora v Ljubljani (od l. 1826). V mladosti je očetu Boštjanu Riharju pomagal v domači delavnici inštrumentov, kjer sta izdelala nekaj godal, klavir in harmonij. Mladi Gregor se je kmalu navdušil tudi za uglaševanje in popravljanje klavirjev, kar je v nuji za preživetje opravljal po ljubljanskih hišah. Z očetom Boštjanom sta skupaj izdelala klavir, ki naj bi ga Gregor uporabljal vse življenje.

Literatura: KOTER 2001, 133.

Časopis: CG LXIII (1940), št. 9–10, 130. Naši zbori 48 (1996), št. 1–2, 11–14.

ROJC, Peter (*1811†1894)

Mizar in orglar samouk iz Tabora na Gorenjskem. Deloval je predvsem na Gorenjskem. Bil je sin mizarja in priučeni orglar, ki se je obrti naučil kot mlad pomagač pri orglarju Janezu Kunatu (*pred 1790† po 1846), ko je ta postavljaval orgle v Rojčevi domači vasi. Rojc je postal samostojen orglar in je izdelal okrog 45 inštrumentov v velikosti od 6 do 20 registrov. Najpomembnejša kolavdatorja orgel na Slovenskem v tistem času Gregor Rihar in Blaž Potočnik sta Rojčevo delo označila kot izdelke z izjemno čisto in svojevrstno intonacijo. Evidentiranih je manjše število orgel (Železniki, 1844 in 1875; Idrija, c. sv. Antona, 1847; Zapoge pri Vodica, 1851; Bled, 1859;

Bohinjska Bela, Leskovicca, Sorica, Podbrezje, Tabor, Lesce, Kranj, Dobrova pri Ljubljani), z enim inštrumentom pa je zastopan tudi na avstrijskem Koroškem.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 118, 128, 130, 150, 168.

ROPAS, Ladislav

Izdelovalec klavirjev in trgovec v Celju v drugi polovici 19. st. Delavnico in trgovino je imel l. 1865 na Ljubljanski cesti 16. Tam je delal tudi Martin Ropas. Podjetje je imelo l. 1912 podružnico v Zagrebu (Hrvaška).

Naslov: Celje, Ljubljanska cesta 16 (1865).

Literatura: WITT de 1912, 333, 403; KOTER 2001, 134.

ROPAS, Martin,

Izdelovalec klavirjev in trgovec v Celju. Leta 1865 je delal v delavnici Ladislava Ropasa v Celju, l. 1912 pa je imel trgovino v Zagrebu (Hrvaška).

Naslov: Celje, Ljubljanska cesta 16 (1865); Zagreb, Jurišičeva ulica 24 (1912).

Inštrumenti: v Sloveniji je v zasebni lasti ohranjen klavir.

Literatura: WITT de 1912, 333, 403; KOTER 2001, 134.

RUMPEL (Rumpl), Peter (*1787†1861)

Orglar in izdelovalec klavirjev v Kamniku. Kot orglar je deloval v osrednji Sloveniji, na Hrvaškem in v Avstriji. Sodi med najpomembnejše izdelovalce orgel prve polovice 19. st., ki so delovali na območju današnje Slovenije. Njegov opus, za katerega je značilna klasicistična usmeritev z nekaterimi romantičnimi potezami, obsega več kot 100 orgel. Sodobniki so cenili predvsem solidno izdelavo in dober material njegovih inštrumentov. Nekateri starejši viri poročajo, da se je izučil pri ljubljanskem mojstru Janezu Kunatu (*pred 1790† po 1846), novejše raziskave pa kažejo možnost, da se je šolal ali vsaj izpopolnjeval v kateri od boljših dunajskih delavnic. Takšni možnosti v prid je tudi Rumplov edini znani klavir z značko: »Peter Rumpl / Orgl. u. Instrumentm. / in Wien« (ok. 1820). Kaže, da je Rumpel svoja pomočniška leta preživel na Dunaju, kjer je izdelal tudi klavir, ki po kvaliteti in mehaniki presega povprečne mojstre tistega časa. S tem inštrumentom se je zapisal med redke izdelovalce klavirjev na Slovenskem. Rumpel se je rodil in umrl v Kamniku, kjer je tudi pokopan. V štiridesetih letih delovanja njegove orglarske delavnice je slovel kot odličen orglar, občasno pa je popravljaj tudi klavirje. Znano je, da je delavnico zasnoval po vzoru nekega večjega podjetja. Dobro organizirano delo je teklo izredno hitro, orgelske omare in mehaniko so izdelovali po določenih šablonah, vendar na solidni ravni. Uspehu Rumplove delavnice, ki je bila v svojem okolju skorajda brez konkurence, pripisujejo tudi ugodno lego delavnice, ki je bila v bližini kvalitetnih gozdov. Evidentirane orgle, največ jih je v Ljubljani ter v dekanijah Kranj, Kamnik, Litija, Moravče in Ljubljana z okolico, potrjujejo nekdanji sloves delavnice (Cerklje na Gorenjskem, Spodnji in Zgornji Tuhinj, c. sv. Valentina na Limbarski gori, Motnik, Homec, Stranje pri Kamniku, Hotič, Čadež ob Savi, Dole, Češnjica, Ihan, Izlake, Svibno, Šenturška Gora, Šmartno pod Šmarno goro, Ježica, Preska, Prežganje, Dolsko, Nova Oselica, Skaručna, Šinkov Turn, Škofja Loka, Šmarjeta, Zali Log, Dobrníč). Na Hrvaškem so

evidentirane 4 orgle (Zagreb, c. sv. Katarine, 1830, 12 registrov; Moščenice, Istra, 1847, 12 registrov; Grobnik, 1848, Trsat nad Reko, 1850 – danes ne obstojajo več). V Avstriji je l. 1858 izdelal orgle pri Sv. Margareti v okolici Sv. Paula v Labodski dolini (St. Paul im Lavantthal), kar mu je prineslo naročilo za tamkajšnjo samostansko cerkev (1859), ki je bilo njegovo zadnje in največje delo (25 registrov). V Rumplovi delavnici je delalo precej pomočnikov, ki so kasneje postali samostojni orglarji. Med njimi sta bila Janez Mandlin (*1818†1891) in Franc Goršič (*1836†1898). V domači delavnici sta se izučila tudi dva Petrova sinova, August in Johann. Prvi je imel nekaj časa (1868) samostojno orglarsko obrt na Dunaju, Johann pa je bil najprej od l. 1851 do ok. 1858 pomočnik pri uglednem dunajskem mojstru Carlu Hesseju (*1808†1882), kasneje je postal naslednik Carla Friedricha Buckowa (*1801), po krajšem bivanju na Madžarskem pa je imel dve leti na Dunaju samostojno obrt (1870–1872).

Naslov: Kamnik, Šutna (1819?–1861?)

Literatura: EBERSTALLER 1955, 134, 214; ŠABAN 1979, 33, 39; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 106, 110, 112, 130, 182; ŠKULJ 1994, 130, 132; HOPFNER 1999, 411; KOTER 2001, 108–109, 127–129.

Inštrumenti: Grad Tuštanj pri Moravčah, klavir, zasebna last.

RUPNIK, Mihael (1869–1885)

Orglar v Pristavi pri Celju. Deloval je v času med letoma 1869 in 1885. Evidentirane so 3 orgle (Sv. Filip pri Olimju, 8 registrov; Zibika pri Šentjurju pri Celju, 8 registrov; Vuzenica, 13 registrov), l. 1879 pa je povečal orgle na Pesku pri Podčetrtku.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 50, 158.

SALB, Josef (Josip), (*ok. 1788†1857)

Orglar v Mariboru. V 40. in 50. letih 19. st. je bil edini orglar v Mariboru in je nadaljeval tradicijo Josepha Otoniča (*1767†1835), pri katerem se je najverjetneje tudi izučil. Po dispozicijah je bil predstavnik klasicizma. V orglarski obrti se ni posebno izkazal. Najbolj je poznan po popravilih in uglaševanju orgel po Štajerskem. Kot izdelovalec novih inštrumentov je zabeležen le dvakrat (Selnica ob Dravi, 1847; Kog pri Ormožu, 1853). Po njegovi smrti je obrt dedoval sin Joseph (*1828), ki pa se z orglarstvom ni ukvarja in je l. 1859 obrt opustil.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 116; ŠKULJ 1992, 20.

SCHOLZ, Anton (*1756†1802)

Orglar v Celju. Deloval je na Slovenskem in Hrvaškem. Sodi v t. im. celjski krog orglarjev, ki ga je na začetku 18. st. utemeljil Čeh Janez Francišek Janeček (*ok. 1700†ok. 1777). Scholz je ok. l. 1782 prevzel Janečkovo delavnico in nadaljeval tradicijo češkega sloga. Kot izdelovalec orgel (»Orgel Macher«) se je pojavljal med letoma 1782 in 1785, nato pa je dobil meščanske pravice kot orglar (»Bürger und Orgel Macher in Cilli«). V zakonu z Elizabeto je imel dva sinova, ki sta zgodaj umrla in je ostal brez potomcev. Umrl je za tuberkulozo pri šestinštiridesetih letih. Delavnico je prevzel Čeh Venceslav Marthal (*pred 1780† po 1825), ki se je poročil z vdovo Elizabeto. Znanih je okrog 10 orgel Antona Scholza, med katerimi je večina pozitivov (3–7 regi-

strov) v Janečkovem slogu. Nekaj jih je ohranjenih v manjših krajih na Hrvaškem (Dol Pribički, 1782; Poljanica Bistranska, 1784; Gornja Bistra, grad, ok. 1784; Volavje, 1785; Gotalovec, 1787; Novaki, 1794; Nedjelja, 1799). Večje orgle s 14 registri so v frančiškanski cerkvi v Kostanjici (Hrvaška), 1797, na Slovenskem pa so znane le v Hrovači pri Ribnici na Dolenjskem (1782). Z njegovo smrtjo se je v krogu celjskih orglarjev končalo tudi baročno orglarstvo.

Literatura: ŠABAN 1979, 21, 25, 39; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 76, 88; ŠKULJ 1992, 20.

SCHWEIZER, Josip (1808)

Mizar in izdelovalec klavirjev iz Ljubljane. Deloval je v prvi polovici 19. st. Meščanske pravice je dobil 29. 1. 1808 kot mizar. Iz časopisnih oglasov v l. 1852 je znano, da je izdeloval tudi klavirje. Ljubljanski knjigarnar Janez Giontini, ki se je ukvarjal tudi s prodajo inštrumentov, je l. 1852 preko oglasa ponujal Schweizerjev »star«, dobro ohranjen klavir s šestimi oktavami, kakršni so bili značilni za drugo desetletje 19. st.

Literatura: ZAL, Imenik meščanov stolnega mesta Ljubljane od 1786–1899, sign. 767; KOTER 2001, 124.

Časopis: Kmetске in rokodelske novice, 1852, št. 54, Oglasnik št. 27.

STEINHOFFER (Steinhofer), Johann Michael (1723–1729)

Orglar v Ljubljani. Po rodu je bil iz Westfalije. Obrtni davek je plačeval v času med letoma 1723–1729. Pripisujejo mu orgle v cerkvi v Mekinjah pri Kamniku (1720). Leta 1727 je popravljaval orgle v ljubljanski stolnici.

Literatura: Publikacije ZAL (1972), zv. 3,105; ŠKULJ 1992, 21.

STRÖLIN, Johann (1606–1611)

Orglar in izdelovalec drugih inštrumentov v Ljubljani. Bil je komorni strežaj ljubljanskega škofa Tomaža Hrena, ki naj bi mu služil v času med letoma 1606–11. Najverjetneje se je učil pri orglarju Vincenzu Colonne v Benetkah. Leta 1611 je prestavil orgelski rog na stolp na ljubljanski grad, za kar je prejel plačilo, nato je na priporočilo škofa Hrena odšel iz Ljubljane v drugo službo.

Literatura: NAL, Gornji Grad A – f 79, Korespondenca škofa Tomaža Hrena 1597–1629; LAVRIČ 1988, 95, 354 (op. 733); KOTER 2001, 96.

ŠTRUKELJ, Gregor (†1650)

Orglar in organist v Zagrebu (Hrvaška). Po rodu izvira iz slovenske Štajerske. V Zagrebu je omenjen l. 1621 kot popravljalec orgel, sedem let kasneje kot stolni organist in orglar, l. 1647 pa je izdelal orgle s 13 registri za zagrebško katedralo. Okrog l. 1690 je njegov inštrument povečal orglar iz Ljubljane Johann Faller (pred 1650–po 1717).

Literatura: ŠABAN 1979, 15 ; MEDER 1992, 181.

UNGLERTH (Ungelerth, Ungeleerth, Ungelert), Simon (*1778†14. 11. 1854)

Strugar in izdelovalec inštrumentov v Ljubljani. Meščanske pravice je dobil 30. 1.

1801 kot izdelovalec inštrumentov (»Instrumentenmacher«). Uvrščamo ga med najpomembnejše izdelovalce lesenih pihal na Slovenskem. Izdeloval je flavte, klarinete, čakane, basetne rogove in flažolete. Ohranjeni inštrumenti ga povezujejo z izdelki odličnih dunajskih mojstrov njegovega časa. Rojstni kraj ni znan, umrl je l. 1854 v Ljubljani. Leta 1803 se je poročil z Lucijo Schlechter, s katero je imel sina Ferdinanda Johanna (*23. 9. 1811), ki je zgodaj umrl. Simon Unglerth je bil uspešen obrtnik, kar potrjuje lastništvo več hiš v Ljubljani. Na obrtno-industrijski razstavi v Ljubljani je l. 1844 prejel bronasto medaljo.

Naslov: Ljubljana, Kapucinsko predmestje št. 40 in 41 (1830–1854).

Literatura: ZAL, Conscriptions Aufnams Bögen der Kapuziner Vorstadt vom Jahr 1830, Bogen 17, šk. 34; Publikacije ZAL (1977), zv. 4, 78–82, 84; BETZ 1992, 69; KOTER 2001, 131, 150–156.

Inštrumentarij: København, Musikhistorisk Museum og Carl Claudius, čakan, inv. št. MMCCS Cl 427; New York, Metropolitan Museum, The Crosby Brown Collection, basetni rog, inv. št. NY MM, 89.4.2143; Ptuj, Pokrajinski muzej Ptuj, flavta, inv. št. GL 96 S, klarinet, inv. št. GL 18 S, del flažoleta, inv. št. GL 64 S, del flažoleta, inv. št. GL 25 S.

VALENTINČIČ, Anton (1840–1855)

Orglar iz Davče pri Železnikih. Deloval je v času med letoma 1840 in 1855. Orgle je predvsem popravljaj. Znani so le štirje njegovi inštrumenti, in sicer v okolici Kranja (Preddvor, Kalobje, Bukovščica, Lesce), ki so bili za tisti čas že zastareli, izdelani v baročnem slogu.

Literatura: ŠKULJ 1990, 21.

VRABEC, Janko (*1827†1898)

Orglar iz Mokronoga na Dolenjskem. Deloval je v okolici domačega kraja, kjer je imel delavnico. Izdeloval je le manjše orgle (Gabrijele, 1870, Dolenje Kronovo, Drušče), ki kažejo za tisti čas zastarelo klasicistično smer. Izučil se je v delavnici Franca Ksaverja Deva (*1834†1872) v Ljubljani, ki je bil v svojem času napreden in uspešen orglar klasicistične smeri.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 52, 130; ŠKULJ 1994, 133–134.

WALLENSTEINER, Andreas Sebastian (*pred 1680†1709)

Orglar v Ljubljani. Meščanske pravice je dobil l. 1702. Leta 1703 in 1707 je popravljaj orgelski rog na ljubljanskem gradu. V knjigi izdatkov je podpisan kot meščan in orglar (»Bürger und Orgelmacher«). V Ljubljani je živel do l. 1708. Tega leta je podpisal pogodbo za izdelavo orgel z 12 registri za frančiškansko cerkev v Zagrebu. Orgel ni končal, saj je l. 1709 med delom umrl in je pokopan v Zagrebu. Ohranjena dispozicija za omenjene orgle kaže, da bi bil lahko učenec Johanna Fallerja (*pred 1650† po 1717), orglarja iz Ljubljane.

Literatura: ZAL, Knjiga prejemkov in izdatkov 1581–1731, Cod. XIII/120 (1703), fol. 36, Cod. XIII/224 (1707), fol. 39; NAZ, Acta Capit. Ant., fasc. 101/68 in 69; Publikacije ZAL (1972), zv. 2, 105; ŠABAN 1979, 16–18; KOTER 2001, 98–99.

WARBINEK, Rudolf (1894–1932)

Lastnik tovarne in trgovine klavirjev (»Klavier Fabrik und Handlung«) v Ljubljani. Najprej je deloval v Trstu, kjer je l. 1894 skupaj z Giuseppejem Schandlom ustanovil firmo »Germania« (»Pinoforte Gesellschaft / Germania«), ki je bila registrirana pod imenom »J. Schandl & R. Warbinek«. Izdelovali so klavirje, trgovali pa s klavirji in harmoniji (»Klavier-Fabrik, Klavier u.(nd) Harm.(onium) Handlung«). Leta 1895 se je Rudolf Warbinek preselil v Ljubljano in odprl tovarno za izdelovanje klavirjev pod lastnim imenom. P. de Witt je to delavnico označil kot »prvo tovarno klavirjev na Kranjskem« (»Erste Krainische Pianoforte – Fabrik«). Po drugi svetovni vojni je bila Warbinekova tovarna nacionalizirana, stroje in orodje pa so prepeljali v tovarno glasbil v Mengšu, ustanovljeno l. 1946.

Naslov: Trst, Via Felice Venecian 13 (1894); Ljubljana, Hilschergasse 5 (1895–1932?).

Literatura: WITT de 1912, 350; MANTUANI 1932; PUNGARTNIK 1990, 11; KOTER 2001, 124, 133.

WITTENZ (Bitenc), Andreas (Andrej) (*1802†1874?)

Izdelovalec, uglaševalec in trgovec s klavirji v Ljubljani. Za obrtne pravice je zaprosil l. 1835, vendar je občinski odbor, pristojen za dodeljevanje meščanskih obrtnih pravic, presodil, da njegova uveljavitev ljubljanskemu meščanstvu ne bi bila v korist. Izučil se je v neznani delavnici na Dunaju, njegovi izdelki pa kažejo, da je bil dober mojster. Ohranjena sta dva klavirja. Prvega hrani Narodni muzej v Ljubljani (ok. 1835), drugi pa je del zbirke glasbil v Pokrajinskem muzeju Ptuj (1856, op. 54). Leta 1841 je razstavljal na obrtno-industrijski razstavi v Gradcu, l. 1844 pa v Ljubljani, kjer je za svoj izdelek prejel srebrno odličje.

Naslov: Ljubljana, Mesto št. 10 (»Stadt, Haus Nummer 10«), 1830.

Literatura: ZAL, Conscriptions Aüfnahms Bögen von N. 1-100, šk. 29 (1); Publikacije ZAL (1977), zv. 3, 67; MANTUANI 1932; KOTER 2001, 130–132.

Inštrumenti: Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, Oddelek za zgodovino in uporabno umetnost, inv. št. 21619; Ptuj, Pokrajinski muzej Ptuj, inv. št. GL 105 S.

ZUPAN, Ignacij st. (*24. 1. 1825†7. 4. 1888)

Orglar v Kropi. Velja za samouka. Deloval je v osrednji Sloveniji. Rodil se je v Kropi, kjer je tudi umrl. Izdeloval je manjše orgle (do 10 registrov) s klasicistično dispozicijo. Prva leta je deloval sam (Javorje, Kropa, Koroška Bela, Ljubljana Rudnik, Šentjošt nad Horjulom, Lipoglav), l. 1880 je s sinovoma Ignacijem ml. (*1853†1915) in Ivanom (*1857†1900) ustanovil družinsko podjetje »Ignacij Zupan in sinovi«, po očetovi smrti pa se je podjetje preimenovalo v podjetje »Bratov Zupan«. Sinova sta po l. 1882 začela izdelovati sodobnejše inštrumente z romantično dispozicijo. Pod imenom »Zupan« je bilo izdelanih 127 orgel, kar je bila do takrat največja proizvodnja orgel na območju nekdanje Slovenije.

Literatura: BIZJAK/ŠKULJ 1985, 154; CG 81 (1988), 67–70.

ZUPAN, Ignacij ml. (*21. 7. 1853†7. 11. 1915)

Orglar v Kropi in Kamni Gorici. Deloval je v Sloveniji in na Hrvaškem. Leta 1880 je kot prvi orglar na Slovenskem uvedel sapnice na stožce, romantično dispozicijo in pnevmatsko trakturo. Rodil se je v Kropi, umrl pa v Kamni Gorici. Oče Ignacij (*1825†1888) je bil orglar samouk. V domači delavnici se je skupaj z bratom Ivanom (*1857†1900) izučil za orglarja. V poznih 70. letih 19. st. se je izpopolnjeval v podjetju Bratov Rieger v Jaegrndorfu v Šleziji (danes Krnov, Češka). Leta 1880 je oče s sinovoma ustanovil podjetje »Ignacij Zupan in sinovi«. Tega leta so Zupani prešli na izdelovanje takrat sodobnih romantičnih orgel po vzoru podjetja Rieger ter tako postali najpomembnejše orglarsko podjetje na Slovenskem. Po očetovi smrti sta brata delavnico preselila v Kamno Gorico in jo preimenovala v »Brata Zupan«, ki se je ohranila tudi po Ivanovi smrti l. 1900. Ivan Zupan (*9. 12. 1857 v Kropi †4. 7. 1900 v Kamni Gorici) je v podjetju vodil dokumentacijo, bil pa je tudi organist in skladatelj cerkvenih skladb. Pod imenom »Zupan« je bilo skupaj izdelanih 127 orgel. Med tistimi v slovenskih cerkvah si sledijo po velikosti: Poljane nad Škofjo Loko, Ig pri Ljubljani, Bovec, Kranj, Bohinjska Bistrica, Maribor, Naklo, Šentilj, Radmirje, Sora, Vinica, Sveta Gora pri Litiji, Gorje, Štorje, Dravograd, Dob in Sostro pri Ljubljani, Ljubljana Šiška. Od celotnega opusa je evidentiranih ok. 65 del, med njimi jih je na širšem območju Hrvaške 15 (Reka, Omišalj, Drniš, Opatija, Čepić, Lovran, Gračišće, Žminj, Dobrinj, Bogovići, Roč, Šibenik, Volosko, Kringa, Lindar). Podjetje »Brata Zupan« je med vsemi slovenskimi orglarji, ki so zastopani na Hrvaškem, izdelalo največje število orgel.

Literatura: ŠABAN 1979, 34, 40; BIZJAK/ŠKULJ 1985, 154; CG 81 (1988), 67–70.